

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Radmila Procházková

Spolupráce rodiny a školy při výchově a vzdělávání dětí romského etnika

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu, kterou jsem použila.

V Dubu nad Moravou

Bc. Radmila Procházková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce PaedDr. Pavlíně Baslerové, Ph.D. za odborné vedení a konzultaci problémů na této diplomové práci. Poděkování patří také všem dotazovaným, kteří poskytli rozhovor do výzkumné části této práce. Bez nich by diplomová práce nemohla vzniknout.

Obsah

Úvod.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Historie Romů v ČR.....	7
1.1 Období první Československé republiky.....	9
1.2 Romové v dobách holocaustu.....	9
1.3 Romové v letech 1945 - 1989.....	10
1.4 Situace romského obyvatelstva po roce 1989.....	10
2 Romská kultura	13
2.1 Romský jazyk	13
2.2 Romská hudba	13
2.3 Tradiční obživa	14
2.4 Bydlení.....	15
2.5 Romové a náboženství.....	17
3 Specifika romské rodiny ve vzdělávání	19
3.1 Romské dítě	19
3.2 Postoje romských rodičů a jejich vliv na vzdělávání dětí	20
4 Škola a její funkce.....	22
4.1 Funkce školy.....	22
4.2 Koncepce romského národního školství.....	23
4.3 Přípravný ročník	24
4.4 Školní zralost dítěte na 1. stupni ZŠ.....	25
4.5 Druhý stupeň základní školy	26
5 Vztah rodiny a školy	28
5.1 Legislativní ukotvení spolupráce rodiny a školy.....	28
5.2 Rodičovské role ve vztahu ke škole	29
5.3 Úspěšná spolupráce	29
5.4 Formy spolupráce	31
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	33
6 Popis výzkumu.....	33
6.1 Cíle výzkumného šetření a výzkumné otázky	33
6.2 Výzkumná strategie.....	33
6.3 Výzkumný vzorek.....	35
6.4 Výzkumné otázky	35
7 Analýza a interpretace získaných dat.....	37

7.1	Charakteristika výzkumného vzorku	37
7.2	Interpretace získaných dat	39
7.3	Obsahová kategoriální analýza.....	40
8	Diskuze	52
	Závěr.....	54
	Seznam zkratk	55
	Seznam použité literatury	56
	Přílohy	60
	Anotace.....	72

Úvod

Téma mé práce je najít souvislosti spolupráce mezi rodinou a školou při výchově a vzdělávání romských dětí. Vybrala jsem si to proto, že již tři roky pracuji jako pedagog na ZŠ Přerov, Boženy Němcové 16. Naši běžnou základní školu navštěvuje 100 % romských dětí. Romové jsou v posledních letech velmi diskutované téma. O jejich historii bylo napsáno mnoho knih, z nichž se dovídáme, jakým životem žili a žijí dodnes. Společnost si často klade otázku, proč se zabývat romskou minoritou, když většinou přinese negativní odpovědi. Za tři roky jsem měla, a stále mám, možnost nahlédnout na vzdělávání těchto žáků, ale také na soužití v prostředí, ve kterém žijí. Někteří žáci se začlenili mezi majoritní, většinovou společnost. Je jich málo, ale i přesto je potřeba toto ocenit. Přístup ke vzdělávání je rozdílný podle věkových kategorií. Rodiče dávají svým dětem vzor, ke správné výchově a vzdělávání. Tuto funkci splňuje i rodina Romů.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí, na teoretickou a praktickou. V teoretické části bych se chtěla zabývat především historií Romů, jejich tradicemi, kulturou, rodinou, abych více pochopila odlišnosti, které mohou bránit v chápání romské populace. Další kapitoly se budou věnovat škole a její funkci a spolupráci mezi rodinou a školou. Praktická část se bude zabývat spolupráci mezi rodinou a školou při výchově a vzdělávání romských dětí. Cílem diplomové práce bylo zjistit, jakým způsobem funguje spolupráce mezi rodinou a školou, a jaké se mohou využít metody a možnosti při této spolupráci. Vybrala jsem si běžnou základní školu, kde bude probíhat výzkum, realizace a ověřování hypotézy. Výzkum budu provádět formou rozhovorů s rodiči žáků a s pedagogy dané školy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část se zaměřuje na shromáždění poznatků, vztahujících se k danému problému.

1 Historie Romů v ČR

Nelze přesně datovat, kdy probíhala migrace Romů. Můžeme se pouze domnívat, že příchod Romů neprobíhal najednou, ale v časovém období mezi 3. – 10. stol. n. l. Čím si, ale můžeme být jistí, je to, že Romové pocházejí z Indie. Prvním místem, kde se přistěhovali Romové, byla Persie. Pak následovala další cesta do Egypta a Malé Asie. V Egyptě hrála většina žen loutkové divadlo. Je velmi důležité dodat, že Romští předkové znali dobré vlastnosti všech kovů, zejména mědi, se kterou uměli dobře pracovat v Evropě. O jejich výrobcích se můžeme přesvědčit na výstavě výrobků dřívě nazývané zemi Jugoslávii (Horváthová, 2002).

S tím souvisí další migrace Romů do Evropy. Evropa uvítala Romy s neporozuměním, údivem a útlakem. Migrace měla dlouhodobý proces a probíhala v několika etapách. V každé zemi se usadila jen část Romů, zbývající část byla nucena k další migraci z důvodů z válek nebo nájездů Peršanů, Osmanských Turků nebo Arabů. Romové se začali bouřit proti arabskému otroctví. Velká část Romů byla po boji odvezena do Sýrie a odtud byli převezeni do Byzance. V roce 855 byla Romům otevřena cesta do Evropy. Nejprve se přemístili na delší čas do Řecka, kde našli svoji evropskou domovinu. Romové v Řecku získali dobré sociální postavení. Romové se na evropském kontinentě objevili již ve středověku (Stojka, 2008).

Podle nejstarších písemných památek tzv. Dalimilovy kroniky se Romové dostali na území střední Evropy roku 1242. Postoj vůči Romům se začne měnit od poloviny 16. století. Chování Romů se výrazně odlišovalo od chování, které se očekávalo od poutníků činících pokání. Katolická církev již dřívě začala na tuto problematiku poukazovat. Roku 1427 byli Romové vyloučeni pařížským arcibiskupem z církve. Konflikty s Romy se začaly vyhrocovat poté, co byl způsoben požár v Praze, při kterém byli právě Romové podezříváni. Ihned poté vydal Ferdinand I. mandát, kde přikázal, aby Romové byli vypovězeni ze země. Tato represivní politika dále pokračovala pod vládou Josefa I., který nechal podél hranic rozmístit výstražné tabule, na kterých bylo napsáno zákaz vstupu Romům (Davidová, 2004). V Moldavsku a Rumunsku bylo od středověku až do poloviny 19. století s Romy zacházeno jako s otroky. S otroky se hlavně obchodovalo. Jejich pán si s nimi mohl dělat, co chtěl. S otroky bylo stejně zacházeno jako s Afričany ve spojených státech. V Rumunsku bylo

otroctví součástí právního řádu (Říčan, 2000).

Za vlády Marie Terezie, která měla vstřícnější postoj, došlo k velkému zlomu vůči Romům. Počítalo se s Romy jako s obyvateli daných zemí, docházelo k toleranci romských rodin. Romové dostávali povolení k pobytu, ale museli být neustále pod přísným dohledem. Název „cikáni“ bylo nahrazeno označením „novosedláci“. V Uhrách se uskutečnily snahy o potlačení romštiny, o převýchovu romských dětí v neromské rodině, zákazy tradičního odívání a nutnost dodržovat náboženské povinnosti. Syn Marie Terezie Josef II. dále pokračoval v osvícenském přístupu. Největší důraz kladl na školní docházku dětí, kterou zavedl v roce 1782. Dále na vyučení romské mládeže, zlepšení hygienických podmínek a povinnou návštěvu bohoslužeb (Horváthová, 2002). I přesto, že se panovníci snažili poskytnout pomoc romským občanům, nebylo toto řešení správné. Protože docházelo ke vnucování jiné kultury, za účelem vzdát se své vlastní. Šlo o násilnou asimilaci, která nemohla vést k úspěchu (Davidová, 2004).

Dalším velkým rozhodnutím bylo rozmístění Romů do moravských a slezských obcí. Od 18. století se Romové mohli usazovat dobrovolně a začali se rozrůstat v počtech členů až na dvojnásobek. Hlavním povoláním Romů byla kovářství, košíkářství, hudebnictví a kotlářství. Bohužel tato povolání nestačila uživit všechny členy rodiny, proto se postupně začali věnovat činnostem, jako jsou sezónní práce. Romové si pomalu začali přivykat majoritní společnosti, ale i přesto se věnovali polokočovnému životu. Většinu svého života cestovali v maringotkách a živili se prodejem vlastních výrobků (Davidová, 2004).

Níže uvedenou citaci bych chtěla objasnit problematiku nazývání této menšiny a jejich příslušníků.

„Pojem Rom v překladu znamená „muž“ nebo „člověk“ (k tomu „romňi“ - romská žena“) ve smyslu příslušnosti ke komunitě se společným jazykem a původem. Původ slova je nejasný, ale zřejmě pochází i indického slova „dom“, které znamená „člověk“. Romové vyzývali světovou veřejnost na prvním světovém kongresu v Londýně (1971), aby místo označení Cikáni bylo užíváno pojmu Romové. Důvodem byl původ a obsah pojmu Cikán, který romské komunitě přisoudila většinová populace.“

(Umucková, 2007, s. 5)

1.1 Období první Československé republiky

Počátkem první republiky, obce stále více volaly o přijetí zákona, který upravuje pohyb Romů. Významným mezníkem je rok 1927, kdy byl vydán velmi tvrdý zákon č. 117/27 Sb. o potulných Cikánech. Bylo zakázáno kočování, táboření ve větších skupinách a vlastnit zbraně. I přesto, že se jednalo o cílenou diskriminaci a Romové byli v této době omezováni, kdy jim např. byly vydány „cikánské legitimace“ jako průkazy totožnosti nebo např. zákaz vstupu do některých měst, jednalo se o dobu, kdy někteří Romové získávají jak střední, tak i dokonce vysokoškolské vzdělání. V roce 1926 byla v Užhorodě založena první škola pro romské děti. Tento výše uvedený zákon platil až do roku 1950, kdy byl násilně přerušen perzekučním zákonem (Davidová, 2004).

Cikánská legitimace:

„Byla to knížka, která obsahuje na první straně evidenční číslo cikána, jméno a státní příslušnost. Na druhé straně jsou pak osobní data, stav, řeči, které ovládá a podpis. Na třetí stránce byl pak uveden podpis držitele průkazu, případně jeho zvláštní znamení. Na následujících stránkách byly otisky všech deseti prstů, ty byly hlavním poznávací znakem zabraňující falšování a výměnu legitimace. Pak bylo v legitimaci ještě deset oddělení pro popis cikánských dětí.“

(Unucková, 2007, s. 10)

1.2 Romové v dobách holocaustu

Na území Československa se koncem roku 1939 pohyboval zvýšený počet Romů. Protektorátní ministerstvo vnitra uložilo všem Romům povinnost se po dobu dvou měsíců usadit a skončit s kočováním. V roce 1942 byl celkový počet Romů asi 6 500 - 7 000. Byli děleni do dvou skupin. Etničtí Romové a neromští kočovníci museli odejít do kárných táborů v Hodoníně u Kunštátu a v Letech u Písku. Ta druhá část Romů, kteří byli pracující a měli trvalý pobyt, byla odesílána do tábora v Auschwitz – Birkenau. V letech 1942 a 1944 zasáhly výše uvedené tábory epidemie tyfu, která znamenala smrt velkého počtu Romů. Tábory byly přeplněny, lidé měli nedostatek potravy, špatné hygienické podmínky a vůbec existenční podmínky. Kapacita táborů byla 300 osob, ale ta byla i čtyřikrát překročena. V Letech u Písku se narodilo např. 36 dětí, ale ani jedno nepřežilo. Z celkového počtu 7000 Romů, se odhadovalo, že přežilo pouze 600 osob (Unucková, 2007).

1.3 Romové v letech 1945 - 1989

Historickým mezníkem ve vývoji a postavení Romů v naší společnosti je konec 2. světové války. Osvobození pro Romy znamenalo velkou úlevu, avšak ne návrat k únosnějším předválečným poměrům. Situace Romů v tomto období je popisována souběžně s českými i slovenskými Romy (Unucková, 2007). Po druhé světové válce roku 1945 došlo téměř k úplnému vyvraždění Romů. Jejich počet se odhadoval mezi 600 až 1000 osob. V roce 1947 v důsledku migrace počet Romů stoupl přibližně na 16 -17 000 osob. Romové přicházeli ze Slovenska do Čech. Velmi uvítali stav, kdy byl zrušen zákon z roku 1927. Tento režim jim vyhovoval, protože dostávali plat, i když nebyli kvalifikovaní. Zvýšila se sociální péče a byly zavedeny preventivní zdravotní prohlídky. Začali si zvat do Čech své rodinné příslušníky (Rybář, 2000).

V roce 1965 došlo k rozhodnutí o rozptýlení romského obyvatelstva. Hlavním úkolem tohoto rozptýlení bylo zapojit praceschopné Romy do pracovního procesu a přesunout je do různých míst Čech a Moravy. Znamenalo to, že v žádné z obcí nesmělo přesáhnout 5% počet romských obyvatel z celkového počtu obyvatel obce či vesnice. Likvidovaly se nejhorší romské osady, přičemž došlo k narušení tradičních vazeb uvnitř komunit. Romové byli často nabádáni neučit své děti romsky. Tato akce však nebyla 100% úspěšná. Vznikaly problémy, kdy měly obce přijmout nové Romy, nabídnout jim práci a ubytování (Unucková, 2007).

Až rok 1968 přinesl kulturní zlepšení situace a politické uvolnění. V Brně vzniká Svaz Cikánu – Romů v ČR a SR, který vrací Romům jejich kulturu a identitu. Začátkem 70. let se opět začíná vracet odpor vůči Romům a roku 1973 Svaz Cikanů – Romů zaniká. Zástupci této organizace se účastnili prvního romského kongresu v Anglii v roce 1971, kde se stanovilo oficiální označení pro tuto menšinu – Romové (Saul, Tebbutt, 2004). V dnešní době Romové tvoří největší etnickou menšinu v ČR.

1.4 Situace romského obyvatelstva po roce 1989

Situace se radikálně změnila, dochází ke svobodě, která je založena na tradicích západních zemí. Zaměřuje se na stránku sociální, politickou, kulturní a duchovní. Komunisté už v Evropě nevládli. Romům to tak přineslo svobodu užití svého jazyka, pěstovat svou národní kulturu, prosazovat své vlastní zájmy a rozvíjet mezinárodní kontakty. Začínali se psát romské básně a prózy. Pořádali se různé kulturní akce i jiná společenská setkání. Na vysokých

školách se začal vyučovat romský jazyk a kultura. Bohužel Romové nedokázali využít svou příležitost ve svůj prospěch a situace se naopak zhoršila (Říčan, 2000).

Romové byli považováni za sociálně nepřizpůsobivé obyvatelstvo. Docházelo k násilnému začleňování do populace pracujících lidí. Hlavní roli měli právě pracovní síly bez kvalifikace (Navrátil, 2003).

Na jedné straně dochází ke zhoršování sociálně-ekonomického postavení Romů. Na druhé straně měli Romové nové možnosti, ve které se prosazovalo politické, sociální, a kulturní požadavky, občanské právo. Postavení ať už ze strany ekonomické či sociální se zhoršilo. Bylo jim umožněno využít pomoc sociálních dávek. Můžeme říct, že společnost udělala vstřícný krok. Samozřejmě však můžeme vidět opačný postoj, který vede k rasovým projevům. Tudíž nemůžeme očekávat začleňování Romů do společnosti. Poměrná část Romů, kteří žijí v České republice déle, se dokážou mnohem lépe přizpůsobit daným podmínkám a stylu života majoritní společnosti. Zásadním krokem je, aby Rom měl zájem zapadnout do společnosti a snažit se hledat v ní určité místo. Samozřejmě je část Romů, kteří nehledají a nemají potřebu být ve společnosti, zaujímají tzv. marginalizovanou pozici. To znamená, že využívají sociálních dávek nebo své příjmy plní z neformální ekonomiky (Navrátil, 2003).

Vláda se v roce 1997 začala zabývat problematikou Romů. První dokument, který se vztahoval k této dané problematice, se nazýval: Zpráva o situaci romské komunity v České republice (tzv. Bratinkova zpráva). Tato zpráva obsahovala celkový popis romské komunity, shrnutí dosavadních kroků vlády vůči Romům. Ve stejném roce je založena první vládní instituce pro Romy – Meziresortní komise pro záležitosti romské komunity. Zabývá se funkcí poradního, iniciativního a koordinačního orgánu pro otázky směřující k postavení Romů v české společnosti. V roce 2000 byla přijata koncepce politiky vůči příslušníkům romské komunity, zabývající se integrací do společnosti, doplněná o Zprávu zmocněnce vlády pro lidská práva o současné situaci romských komunit. Jednalo se o první koncepční, systematický materiál s jasně daným cílem jako je integrace romské komunity do majoritní společnosti. (Navrátil, 2003).

V roce 2001 vydává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky strategii pro zlepšení vzdělávání romských dětí.

Mezi základní strategie patří podpořit Romy ve vzdělávání i po skončení školní docházky s cílem zlepšit jejich možnosti zaměstnání, další strategií je nápomoci rozvoji romské kultury

a tradic. Dále zlepšit jejich sociální postavení a podpořit postupné směřování společnosti v České republice k etnicky pestré a občansky jednotné společnosti (Šotolová, 2001).

České školství se v posledních letech zabývá integrací a inkluzí. Toto se týká nejen dětí s určitým zdravotním postižením, znevýhodněním, ale i dětí romských. Většina romských dětí pochází ze znevýhodněného sociokulturního prostředí a integrace je v tomto případě nutná. Cílem integrace a inkluze je začlenit žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do vzdělávání v běžných školách a připravit prostředí pro integraci (Šotolová, 2001).

Dalším důležitým momentem byl rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci D. H. a ostatní z roku 2007. MŠMT v reakci na závazky plynoucí z Úmluvy o právech osob se zdravotními postiženími a implementace rozsudku a z roku 2009 zhotovilo Národní akční plán inkluzivního vzdělávání (Michalík, Baslerová, Felcmanová a kol., 2015, s. 12). Tento rozsudek D. H. měl přímou spojitost se vzděláváním romských dětí. Dospěl k tomu, že česká vláda porušila právo 18 romských dětí na vzdělání a zákaz diskriminace tak, že byly zařazeny do zvláštních škol. Kostlán (2013) se domníval, že za 6 let od vznesení rozsudku se český přístup ke vzdělávání Romů příliš nezměnil.

2 Romská kultura

Když se řekne slovo Romové a jejich kultura, většině z nás se patrně vybaví tanec, zpěv a hudba. Některým se vybaví jejich temperament nebo právě naopak chaos. Typické je pro ně spoustu zvonivých, blýskajících se náušnic a dlouhé dívčí černé vlasy. Důležité pro romskou kulturu jsou romská jídla, která se stále vaří. Rozdílné jsou jejich tradice od majoritní společnosti při námluvách či pohřbech. Ze všeho nejvíce tvoří kulturu jejich jazyk – romština. Děti se učí romsky od svých rodičů a prarodičů a jazykem si svou kulturu sdělují z generace na generaci (Daniel, 1994).

2.1 Romský jazyk

Romský jazyk je jazykem novindickým a indoevropským. Slovní zásoba a původní gramatická struktura je velmi podobná indickým jazykům. Když Romové migrovali ze své pravlasti, jejich řeč byla ovlivněna prostředím, ve kterém žili. Mluví se o slovech ze třinácti jazyků. Z různých pramenů je jisté, že o romštině měla společnost nepěkné mínění. Říkalo se, že si svůj jazyk vymysleli proto, že při krádežích jim nebudou ostatní rozumět (Daniel, 1994). Za své pravlasti Indie během putování Romů vznikly tři základní dialektové skupiny tohoto jazyka. Větev arménská, syrská a evropská. Romové neustále žijí a také žili pod stálým tlakem vlivů okolních kultur, a proto vzniklo na území Evropy hodně dialektových skupin (Šotolová, 2001).

Do dvacátého století existovala romština pouze v nepsané, mluvené podobě. Písemnosti psané v romském jazyce se většinou nedochovaly, protože byly páleny po smrti člena rodiny. V Brně v roce 1991 vzniklo Muzeum romské kultury, které je podle odborníků jediné na světě. Zabývá se historií a současností romského etnika. Muzeum shromažďuje písemnosti, výtvarná díla, fotografie a slovesný folklór Romů (Bartoňová, 2005).

2.2 Romská hudba

Obecně se o Romech traduje, že jsou hudebně nadaní. V různých kronikách a archivech se píše o jejich muzikálnosti. Romové uměli hrát na různé nástroje, především na housle. Není jasné, jestli se jedná o vrozené dispozice nebo je činnost ovlivněna podmínkami, ve kterých Romové žijí (Bakalář, 2004). Všichni víme, že hudba je nedílnou součástí v životě Romů. Hudba je provází celým životem. V současné době mladí Romové hrají především na kytaru a

klávesy. Standardní sestavení hudebníků cikánské lidové muziky je tvořena dvěma až třemi houslemi, cimbálem, violou, klarinetem a basou. První housle jsou nazývány jako primáš, protože tvoří melodickou linku a jsou důležité (Kaleja, 2012).

Hudba se dědí z generace na generaci. Text romských písní se opakuje a pojednává o životě Romů, zamilování, lásce, vyznání lásky, ale také smrti. V písních se zpívá život Romů tak, jak ho vnímají a žijí. Písně jsou hlavně smutné, ale krásné. K hudbě samozřejmě patří i tanec. Romové jsou vynikající tanečníci. Tady se uplatní jejich muzikálnost a hudební sluch. Typickým tancem je čardáš a jeho samotné prvky dávají Romové do sólových tanečních vystoupení. Tradiční romský folklór spojují se svou kulturní minulostí (Kaleja, 2012).

2.3 Tradiční obživa

Tak, jak jsem již zmínila, že celá kultura Romů je ovlivněna prostředím, kterým Romové procházeli a usazovali se v něm, tak i strava je velmi úzce spjata s prostředím. Jejich nynější stravování je velmi podobné jako u majoritní společnosti. Jsou jídla, která se řadí výhradně mezi romská a stále se připravují. Některá jsou více oblíbená, jiná méně. V minulosti bylo obstarávání potravy a přípravování jídla, výhradně ženskou záležitostí. V dnešní době se tato tradice nezměnila. V minulosti, byli Romové odkázáni na produkci rolníků, protože sami Romové nevladli půdu ani nic nepěstovali. Potravinu získávali za výpomoc na poli nebo vyměňovali za zboží, které sami vyrobili. Zboží se týkalo v oblasti kovářství, kotlářství či košíkářství. Obživu si také obstarávali nelegálními způsoby, jako např. žebrotou, krádežemi, ale také lovem drobných lesních zvířat. Oblíbenou potravou bylo především maso. Konzumovala se všechna domácí zvířata, ale také malá lesní zvířata. Maso bylo upravováno vařením a pečením. Zvykem bylo jíst nejen čerstvě zabitá zvířata, ale také uhynutá zvířata. Toto maso se několikrát uvařilo, potom se upravovalo dál pro konečnou konzumaci (Rybář, 2000).

Pro konzumaci sloužily a slouží dodnes i vnitřnosti zvířat. Nejznámější a také nejoblíbenější jídlo ze střev jsou goja. Příprava probíhala tak, že se střeva nejprve obrátila naruby. Několikrát se propláchla, plnila se různými náplněmi, z čehož nejčastější byly brambory, krupičná mouka, kukuřičná mouka a koření. K dochucení sloužila cibule, paprika a česnek. Goja se pak vařila a dopékala v troubě. Toto jídlo se vaří dodnes. Dalším typickým romským jídlem, jsou větší taštičky, které jsou nazývány pišota. Těsto se připravuje z vody a mouky, není kynuté. Tyto taštičky se plní různými náplněmi. Mohou se připravovat na slany i

sladký způsob. Plní se např. mákem, tvarohem, ořechy, povidly, ale někdy také brynzou nebo kyselým zelím se špekem. Uvařené se potírají máslem nebo sádlem. Během dne popíjeli čistou vodu, odvary z lípy, jahod, řepíku a akátu (Rybář, 2000).

Z alkoholických nápojů byla oblíbená pálenka, kterou si sami vyráběli nebo také ovocná vína. Když měli dostatek jídla, tak jedli a pili do sytosti, poté následovala doba, kdy neměli žádné jídlo a hladověli. Dodnes Romové vyhazují zbytky jídla, které nestačí zkonsumovat. Pokud měli zbytky po obědě či večeři, nikdy je neschovávaly a už vůbec si je neohřívaly. Podle pověr se na zbytcích jídla může vyskytnout nemoc, nebo také je očichávají mule, což jsou duchové. Jejich mrtvolné zárodky by mohly vejít do těla živých (Hübschmannová, 2002).

2.4 Bydlení

Romové vždy byli a jsou považováni za kočovný národ a je na místě se v této kapitole zmínit především o maringotkách. Původně žili v žebřinových nebo dřevěných vozech (romsky vurdoná), které sloužily buď jako dopravní prostředky, tak jako obytný prostor (Davidová, 2004). Symbol kolo vozu si dodnes Romové připomínají na své vlajce. Soužití majority a Romů je dnes celkově bez větších problémů. Největší hrozbu představují sídlištní a jiná ghetta, která vznikají v oblastech, kde je koncentrováno mnoho sociálně slabých rodin. Autorský kolektiv (2000) se v publikaci Romové, bydlení, soužití zabývá problematikou bydlení Romů. Města Rokycany, Český Krumlov, ale i Chomutov představují stále dobrý příklad dobrého soužití obou skupin. Naproti tomu například Karviná, Ostrava, Most, Sokolov, Ústí nad Labem jsou města, kde se to úplně nedaří. Jedna z možných příčin je, že se jedná o průmyslová města, kam přijížděli Romové ze slovenských osad. Tam jsou zcela odlišné bytové podmínky (Davidová In: Autorský kolektiv, 2000).

„Kas o Del andro kher and'a, me les avri na čhivava“: „Koho Bůh přivedl do domu, toho přece nevyhodíme“ anebo: „Te lače manuša, the dešdžene šaj soven tel jekh lepeda“: „Když jsou lidé dobří, i deset se jich vyspí pod jednou dekou.“

(Hübschmannová, 2002, s. 58)

Z těchto romských přísloví vyplývá, že Romové jsou pohostinní a do svého obydlí pozvou a přijmou kohokoliv. Jejich cesta byla velmi dlouhá, než došli k usedlému životu. Z minulosti víme, že do Evropy přišli v podobě kočovného života z pravlasti Indie. Skoro celý život kočovali z místa na místo. Nedokázali být dlouho na jednom místě, což s sebou přinášelo mnoho problémů. Tato úskalí byla vnímána nejen pro samotné Romy, ale především pro společnost a následné vnímání společnosti, jací vlastně Romové jsou. Za vlády Marie Terezie a následně také vlády jejího syna Josefa II. bylo usídlení a přizpůsobení pro tehdejší Romy velmi těžké. Znali jen kočovný život, který se předával z generace na generaci (Rochovská In: Kaleja, 2012).

Ve 20. století byli kočovní Romové pouze Olaši a také někteří němečtí Romové, tzv. Sintové. V dnešní době ani Olaši nevyhledávají kočovný způsob života. Slovenští Romové bydleli v osadách v chatrčích, ve velmi špatných podmínkách. Nejprimitivnějším obydlím Romů byla tzv. zemnice nebo také zemljanka. U vchodu byl většinou rám s dveřmi nebo plachta. Uvnitř nebylo žádné vybavení, na zemi byly deky, sláma nebo hadry. Nejtypičtějším obydlím byl jednopokojový dům, tzv. koliba. Byl čtvercového nebo obdélníkového rozměru. Dosahovala do dvou metrů, ve většině případů neměla komín. Podlaha byla hliněná, vybavení bylo velmi jednoduché. Jediným kusem nábytku byla postel, na které spali dospělí, ale i děti. Z mé vlastní zkušenosti bych zmínila, že romské děti, které absolvovaly týden mimo domov a měly každý svou postel na spaní, tak spaly dvě i více na jedné posteli. Když jsem se jich zeptala, proč si nelehnou samy, odpověděly, že jsou tak na to zvyklí. I v dnešní době hlavně na Slovensku tyto koliby stále převažují.

Dalším typem obydlí byla tzv. přístavba. Přistavovala se většinou kuchyň nebo další pokoj. Samotné místnosti byly velmi malé. Romové se setkávali mezi kolibami, a tak spolu komunikovali. Dnes na Slovensku najdeme nejen takové koliby, ale také domky, které se vůbec neliší od domků lidí z majoritní společnosti. Mají základy, okna, komíny, podlahu a také více pokojů. Dnešní vybavení je ovlivněno moderním stylem, ale najdeme i typický romský vkus, např. výzdoba v podobě umělých květů, pestré barvy, obrazy s náboženskou tematikou (Rochovská In: Kaleja, 2012).

Závažným problémem v sedmdesátých letech dvacátého století bylo, že začala vznikat tzv. ghetta, většinou na okrajích města. Slovenští Romové přicházeli ze zmiňovaných osad. Přinášeli znovu nejnižší úroveň života, zanedbávali hygienu, neschopnost přizpůsobit se životu ve městě, neplnili běžné občanské povinnosti (Víšek In: Balabánová, Balážová, Gabal, 1999). Většinou se pak objevuje devastování bytů. Podle Říčana (1998) za vším stojí nejen

komerční charakter, ale také to, že se prodá vše, co lze odmontovat, protože jsou to „gádžovská“ obydlí. Majoritní společnost je vede k tomu, aby měnili zvyky a i fakt, že jsou to obydlí, která vybudovali nemilovaní páni tedy „gádžové“.

O Romech si většinou myslíme, že jsou nepořádní a žijí ve špíně, ale opak je pravdou. V domácnostech mají uklízeno a dbají na pořádek. Samozřejmě jsou i výjimky, ale není jich tolik. Nezajímá je, co se nachází venku, a v okolí prostranství, protože jim to nepatří. Přibývá stále více romských rodin, které se stěhují z ghatt do bytů, kde bydlí majoritní společnost. V posledních letech se rozmohly ubytovny, do kterých se stěhuje stále více Romů, kteří se přistěhují z jiného města, z důvodu, že nemají stálé bydlení. Romové takový způsob bydlení vyhledávají, protože nemají dostatek finančních prostředků pro zaplacení např. kauce na pronájem bytu. Ve většině případů mají na ubytovně společnou kuchyňku asociální zařízení. Každá rodinu má jeden, maximálně dva pokoje malých rozměrů. Záleží na samotných ubytovnách. Problémy ohledně ubytování patří do sociální sféry (Bakalář, 2004).

2.5 Romové a náboženství

U Romů se zbožnost pohybuje spíše v oblasti jejich duchovní kultury. Toto duchovno se věnuje výkladu karet, rituálů, pověr a magických praktik. Romské náboženství obsahuje jednotlivé prvky křesťanství a jejich vlastní víry v nadpřirozené jevy, bytosti a duchy. Když položím otázku, jakého náboženského vyznání Romové jsou, většina z nich se přikloní ke křesťanství, ale začleňují do něj své vlastní rituály propletené tradicemi Romů. Vždy měli velký strach a ten stále přetrvává, z duchů zemřelých. Jak již bylo zmíněno, v důsledku migrace došlo ke změně některých převzatých slov, také náboženství se u Romů měnilo v souvislosti s kočováním Romů (Říčan, 1998).

Dnešní Romové kněze a potažmo kostel vyhledávají právě jen v případě obřadu jak svatebního nebo smutečního. Při těchto obřadech přidávají své rituály a tradice, na které jsou zvyklí.

Romové vyznávají římskokatolickou církev. Skutečnost je však taková, že i když se k této církvi hlásí, mnoho z její historie neznají. Oblíbenými svátky mezi Romy patří Vánoce a Velikonoce. Vánoční svátky slaví skoro jako majoritní společnost. Důležitá je jejich soudržnost a velikost rodiny. Celá rodina se schází u velkého stolu. Velikonoční svátky u Romů postrádají církevní obsah i význam. Mnozí z nich ani nevědí, proč se Velikonoce slaví. Zase se jedná o scházení se rodinných příslušníků a koledování. Nejvíce se chlapcům za

koledu dávají peníze. Takže církevní obsah tohoto svátku se u většiny Romů vytrácí. Generace starších Romů si pamatuje, že nejvíce se oslavoval v cikánských osadách svátek zvaný „odpusk“, Romové ho nazývají také Rusalja. Tento svátek se slavil koncem srpna. Díky teplému počasí se sjížděli příbuzní do osad a slavilo se venku před jejich příbytky (Rybář, 2000).

3 Specifika romské rodiny ve vzdělávání

„Romští rodiče intencionální výchovu (aktivní výchovnou orientaci) směřují především na nejmladší děti. Těm věnují veškerou péči. Všichni členové (dokonce i sourozenci) vnímají nejmladší dítě v rodině za symbol radosti a štěstí. Starší sourozenci jsou smířeni s tím, že se rodina orientuje především na nejmladšího člena.“ (Kaleja, 2011, s. 45)

V romské komunitě, je rodina největší hodnotou. Vyznačuje se specifickými rodinnými vztahy a velkou soudržností. Na rozdíl od Čechů, kteří považují za svou nejužší rodinu prarodiče, rodiče a sourozence, Romové považují za své blízké příbuzné navíc všechny strýce, tety, bratrance, sestřenice, neteře, synovce, tchány, tchýně, švagry či švagrové. Tyto rodiny jsou často nazývány jako „velkorodiny“ a není výjimkou, že všichni bydlí v jedné osadě či domě společně (Bartoňová, 2009). V romské rodině měl každý člen svou roli. Romská žena se vždy musela postarat o svou rodinu. Měla také významnější postavení po stránce ekonomické, neboť právě ona musela rodině zabezpečit oděv a stravu. Romský muž byl v postavení jako ochránce, a hlavně hlava rodiny. O všem rozhodoval a měl odpovědnost za rodinu. Romský muž si ve většině rodin přivydělával pouze příležitostně (Davidová, 2004).

„V romské rodině běžně nenajdeme knížky, kreslicí potřeby či jiné pomůcky sloužící k rozvoji jemné motoriky, grafomotoriky apod. Lze říci, že intelektové podněty přicházejí jiným směrem a mají zcela jiný charakter. To má však za následek mimo jiné nedostatečně vyvinutou jemnou motoriku a nezvládnutí kulturních a hygienických návyků potřebných pro školní práci.“ (Kaleja, 2010, s. 18).

3.1 Romské dítě

V tradiční romské rodině je většinou více sourozenců. Každé dítě má v rodině své místo, plní svou sociální roli a má také přezdívku. Děti jsou vedeny od dětství k samostatnosti. Často bývají přítomny u problémů, které řeší jejich rodiče. Každý člen rodiny vysloví svůj názor. Rodiče jednají s dětmi jako s dospělými, jsou rovnocennými partnery (Balabánová, Balážová, Gabal, 1999).

Romové upřednostňují úctu ke starším a lojalitu k většině. V majoritní společnosti se děti vedou k samostatnosti a individualitě dětí. U romské rodiny se to vůbec nepreferuje. Tady je důležité to, že dítě projeví svůj názor, aniž by mělo svolení dospělého, dítě je celý život až do dospělosti členem velké rodiny. Z toho vyplývá, že samostatnost není prioritou, protože

rodina si navzájem pomáhá, různé situace řeší společně v rodině, názor vysloví každý člen rodiny, aniž by se přihlíželo k věku (Balabánová, Balážová, Gabal, 1999).

S výchovou dítěte je úzce spjato prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Rodiny, které žijí na okraji společnosti, se mohou vyskytovat nedostatky v oblasti vzdělávání a výchovy romských dětí. Problémy s péčí o dítě mohou vznikat již v samotném těhotenství, kdy je ohrožen vývoj plodu. Mezi hlavní rizika patří alkohol, kouření či drogy a nesprávná výživa matky. V těchto rodinách také může objevit nedostatečná hygiena, zanedbaná lékařská péče a nevhodné stravování dětí. Velmi často se stává, že i samotné děti mohou mít předčasný přístup k alkoholu, drogám, cigaretám, ale také ke gamblerství. Vše se odvíjí od nevhodného vzorce chování pro další socializaci dětí do společnosti. U romského žaka není vzdělání na prvním místě. Vzdělání není pro ně prioritou, i když se stále více Romů snaží být vzdělanější. Docházka romských dětí bývá zanedbávána, rodina nepodporuje důležitost školní docházky a ani v těchto rodinách nejsou vhodné podmínky pro přípravu dětí na vyučování (Matoušek, Pazlarová, 2014).

3.2 Postoje romských rodičů a jejich vliv na vzdělávání dětí

Romové mají ke škole nedůvěřivý vztah. Postoje dětí ke vzdělávání jsou velmi ovlivněny a úzce spjaty s postoji rodičů ke vzdělání. Pokud dítě nedostane zpětnou vazbu od rodičů, kteří se nezajímají o práci dítěte ve škole a ani o obsah vzdělávání dítěte, potom dítě začne vnímat školu jako bezvýznamnou instituci. Postoj dítěte ke vzdělávání je nejvíce ovlivněn dosaženým vzděláním samotných rodičů. Úroveň vzdělání romské populace je neobyčejně nízká. Je to hlavně v důsledku časté neznalosti českého jazyka, horších sociálních podmínek a podceňování úlohy vzdělání (Portik, 2003, in Kaleja, 2011). Podle Bakičové, Árochové a Ševčíkové (1984) byly výsledky školního vzdělávání závislé od úrovně bydlení a vzdělání rodičů (in Kaleja, 2011). Romové nepřikládají vzdělání takovou hodnotu, jako majoritní společnost. Za nejdůležitější hodnotu považují rodinu, zdraví, vlastnictví a stáří. Své starší příbuzné respektují, starají se o ně a učí se od nich.

Častým problémem pro romské děti bývá jejich adaptace na školní prostředí. Romští rodiče jsou takového názoru, že by se dítěti měla přizpůsobit škola, nikoliv dítě (Horňák, Sholtzová, 2005).

Vzdělávání Romů zpravidla nezačíná v mateřské škole. Důsledek toho je, že děti nemají zkušenost s dětským kolektivem, ale také s nějakými pravidly a pevným řádem. Vzhledem k

tomu, že romské matky mívají více dětí než matky majoritní společnosti, jsou tedy častěji na rodičovské dovolené. Nemají však důvod, proč by měli děti posílat do mateřských škol, když jsou schopny zajistit celodenní péči. Děti tedy nenavštěvují mateřské školy a tráví veškerý čas v rodině a od útlého věku se podílí na řešení problémů dospělých (Mechúrová, 2008).

Romové nikdy nebyli nakloněni škole a vzdělávání, přikládali důležitost pouze tomu, co jim přinášelo hmatatelné výsledky. Nečas (2008) uvádí, že zaujímali vůči školství a jeho pracovníkům nepřátelský až negativní vztah. Někteří Romové pohlíží na vzdělávání tak, že by to mohlo dokonce narušit vztahy s dětmi nebo je rodičům odcizit. Tento postoj se přenáší také na děti a přináší s sebou následky v podobě vysoká absence dětí, a také jejich slabý prospěch (Říčan, 2000).

4 Škola a její funkce

Komplexní definici školy se pokusil charakterizovat Průcha ve svém díle *Moderní pedagogika*. „*Charakterizuje školu jako sociální instituci, která je vytvořena za účelem zajištění systematické a řízené edukace*“ (Průcha, 2005, s. 389).

„*Žák se příchodem do školy dostává do instituce, která na sebe přebírá část socializačních, výchovných a vzdělávacích cílů a činností. Zde se jedinec setkává se skupinou vrstevníků a spolu s nimi plní společenský cíl výchovy a vzdělávání.*“ (Gajdošová, 2006, s. 109).

4.1 Funkce školy

To, jakým způsobem je škola pro společnost užitečná a co je možné od ní ve skutečnosti vyžadovat, uvádí Havlík a Kořa (2002, s. 98) následující funkce školy:

- a) funkce výchovná a vzdělávací,
- b) kvalifikační,
- c) integrační,
- d) selektivní,
- e) ochranná funkce
- f) a funkce resocializační neboli nápravná.

Výchovná a vzdělávací funkce je naplňována kulturní transmisí. Zaměřuje se na formování osobnostních vlastností, které se projevují v chování a jednání jedince. Škola tvoří morálku a charakter. Nabádá k osvojení těchto hodnot, které jsou ve společnosti pokládány za důležité. Vzdělávací funkce je úzce spjata s osvojováním vědomostí a jejím cílem je dosáhnout dovednosti vlastního sebevzdělávání (Havlík a Kořa, 2002, s. 98 – 99).

U **kvalifikační funkce** nejde pouze o poskytnutí dovedností a znalostí pro pracovní výkon, ale také o rozvoj pracovních schopností, které má zajišťovat základní škola. To se děje prostřednictvím rozvíjení tvořivosti a samostatnosti. Ve společnosti je tato funkce žádoucí, protože v konečném důsledku vede ke zvyšování zaměstnanosti (Walterová In: Průcha, 2009, s. 114 – 115).

Škola vytváří prostředí, které umožňuje komunikaci a sociální styk, čímž naplňuje **funkci integrační**. Měla by usilovat o udržení soudržnosti společnosti, jako jeden z obecných cílů vzdělávání. Tato funkce zahrnuje i učení dětí respektovat ostatní kolem sebe, respektovat jejich odlišnosti a individualitu. Je velmi důležité naučit děti odhadovat jedince kolem sebe, komunikovat s nimi, rozumět jim a navazovat s nimi vztahy (Havlík a Kořa, 2002, s. 100).

Se **selektivní funkcí** školy se jedinec setká už na začátku školní docházky a pak následně s každými přijímacími zkouškami, vysvědčením, ale také obdrženou známkou. Je dobré si říci, že na základě známek se nedá výsledek výchovy a vzdělávání zcela hodnotit. Ve známkách nejsou vidět posuny, které jedinec dokázal ani jeho píle a snaha (Havlík a Kořa, 2002, s. 101 – 102).

Ochranná funkce by měla zajišťovat svým žákům bezpečné a důvěřivé prostředí. Jedná se také o ochranu před sociálně patologickými jevy, kde nejčastěji je šikana nebo tělesné zneužívání

S **resocializační funkcí** se můžeme setkat u některých speciálních školských zařízení, jako jsou školy při nemocnicích nebo při věznicích (Havlík a Kořa, 2002, s. 103).

4.2 Koncepce romského národního školství

Národnostní školství je u nás součástí systému výchova a vzdělávání. Jeho posláním je směřovat k národnostnímu uvědomění, sblížovat a integrovat občany. Díky národnostnímu školství, je žákům poskytnuto vzdělání na takové úrovni, aby se tato integrace do společnosti zdařila. Cílem vzdělání je zapojení do praktického života nebo pokračovat v dalším studiu (Šotolová, 2011).

Vzhledem k etnickému a sociokulturnímu zázemí by měla škola těmto žákům vyjít co nejvíce vstříc.

Koncept vzdělávání pro romské žáky na základní škole:

- *„objektivně posuzovat míru připravenosti romského dítěte na povinnou školní docházku: neuplatňovat testy, platné na neromskou populaci od počátku povinné školní docházky;*
- *vytvářet příznivou atmosféru pro rozvoj romského dítěte a pěstování jeho pocitu lidské důstojnosti (pozitivní informace o historii a kultuře Romů);*

- *uplatnění jejich specifických pozitivních specifických schopností, emocionální využití romštiny např. s pomo i romských spolupracovníků;*
- *k překonání jazykových problémů a rozdílů v připravenosti zřizovat od 1. ročníků málopočetné vyrovnávací třídy;*
- *vypracovat a projekt tříd pro romské žáky s rozšířenou pohybovou a hudební výchovou;*
- *v práci školních družin uplatňovat specifické zájmové činnosti pro romské žáky, zaměřené na rozvoj jejich přirozených schopností a zájmů (tanec, hudby apod.);*
- *podle možnosti zařadit do jejich studijního plánu výuku romštiny jako nepovinného předmětu;*
- *zavést do učebních osnov výchovu zaměřenou na pochopení ostatních kultur a menšin včetně romské, jejich historie a kultury.*“

(Šotolová 2001, s. 41).

4.3 Přípravný ročník

MŠMT vydalo v roce 2000 metodický pokyn, ve kterém ustanovuje možnost zřít přípravné ročníky pro děti se sociálním znevýhodněním (Zpráva o stavu romských komunit v ČR, 2005). Vzhledem k tomu, že do mateřské školy dochází jen malé procento romských dětí, zřizují se v regionech, kde je větší počet Romů přípravné ročníky. Z psychologického vyšetření školní zralosti a ze zkušeností pedagogů vyplývá, že romské děti, které vstupují do první třídy základní školy, jsou znevýhodněné jak jazykově, tak sociálně, společensko-kulturně a pohybově (Šotolová, 2011). Mezi hlavní problém výchovy a vzdělávání romských žáků patří jazyková příprava. Z toho vyplývá, že na prvním místě je zkvalitnit výuku českého jazyka, abychom překonali jazykovou, tak i sociální bariéru. Je důležité umět pochopit zvláštnosti v psychice dítěte a dorozumět se s ním, protože se dítě na učitele dívá jako na ideální obraz člověka (Šotolová, 2011).

Zřizování těchto přípravných ročníků je jedním z řešení této problematiky. Děti se zde naučí adaptovat na nové prostředí a také na školní režim. Úkolem přípravných ročníků je osvojování a rozvíjení českého jazyka, kultury a tradic Romů. Zřizují se při základních školách. Děti zde získávají základní dovednosti a návyky (Šotolová, 2011).

V každém přípravném ročníku pracuje kromě učitele také pedagogický asistent. Zavedení těchto přípravných ročníků se velmi osvědčilo, jejich absolventi mají na základní škole mnohem lepší výsledky, než kdyby nenavštěvovaly přípravné ročníky.

4.4 Školní zralost dítěte na 1. stupni ZŠ

Prvním kritériem při zápisu žáků do prvních tříd základní školy je věk dítěte. Dítě musí k 31. 8. dovršit šesti let. Věk není pouze jediným kritériem pro přijetí do základního vzdělávání. Důležitou složkou pro zvládnutí výuky je školní zralost. Ta je posouzena speciálním pedagogem a psychologem v pedagogicko-psychologické poradně. Školní zralost se dělí do čtyř základních oblastí. První oblastí je tělesná stránka, což znamená odpovídající zdravotní stav, rozvoj hrubé a jemné motoriky a senzomotorické koordinace. U romských dětí bývá tato oblast pomalejší. Rozvoj tělesné stránky by měl být zajištěn ještě před vstupem do procesu výchovy a vzdělávání především rodinou. K rozvoji jemné motoriky přispívá hra s kostkami, skládání obrazových skládanek, stavba různých stavebnic, malování, zavazování tkaniček a jiné činnosti. Bohužel v romských rodinách mnoho her a aktivit pro děti chybí. (Bartoňová, 2005).

Druhá oblast se zabývá duševní vyspělostí. Do této oblasti spadá především vytrvalost centrálního nervového systému, úroveň paměti, rozvoj řeči, komunikace. Žáci bývají nesoustředění, jejich pozornost je příliš krátká, mnohdy u dětí bývá jazyková bariéra. Zejména tehdy, kdy v rodině používají romštinu více jak český jazyk. Schopnost komunikace bývá dalším problémem. Doma jsou Romové hlučnější, děti na sebe strhávají pozornost, v některých rodinách znají převážně křik. Rodiče dětem nevysvětlí, co udělaly špatně, proč se daná věc nedělá, jaké důsledky mohou vzniknout nevhodným chováním. Žáci následně neumějí komunikovat jinak, než křikem a agresí (Bartoňová, 2005).

Agrese spadá do další oblasti a tou je emoční zralost. Dítě by mělo být citově stabilní, samostatné, mělo by být zvědavé a také schopno přijímat nové poznatky. Ze situací, které si z rodiny odnáší, bývá romské dítě emočně nestabilní. Pociťuje málo pozornosti, zejména v rodinách s více dětmi. Romové jsou velmi emotivní, citově nezralí, agresivní, velmi často se projevují egocentrické emoce. Jejich emotivita je charakteristická lehkou vzrušivostí, impulzivitou a výbušností. Dá se říct, že nejdříve konají a pak nad svým chováním a jednáním přemýšlejí. (Bartoňová, 2005).

Poslední oblastí je zralost sociální. Spočívá v přijetí role žáka, schopností být delší dobu bez matky, podřídit se školnímu režimu a v neposlední řadě také přijímat autoritu. U některých romských dětí sociální zralost není rozvíjena. Zejména v přijímání autority, obzvlášť ze strany neromů. Toto mohu potvrdit z mé praxe. Žáci uznávají autoritu ženy, pokud je žena vdaná a má děti. Mladé, svobodné ženy si budují autoritu velmi těžce. Romové se zaměřují především na materiální blahobyt a úspěchy ve vzdělání mají v této komunitě velmi nízkou hodnotu (Bartoňová, 2005).

Tenkrát už Jan Ámos Komenský preferoval školu hrou. Hra je důležitým článkem rozvoje všech dětí. Hlavně to platí u romských dětí, které hru jako takovou z raného věku znají velmi málo. Hra např. se stavebnicemi a kostkami je výborná pro rozvoj nejen hrubé, ale především jemné motoriky, ale také pro rozvoj osobnosti. Romové ji nepovažují za důležitý prvek ve vzdělávání svých dětí. S hrou samozřejmě souvisí soutěživost. Každé dítě je přirozeně soutěživé. Proto, aby bylo romské dítě úspěšné, je hra přínosem. Tito žáci, hlavně na prvním stupni, uvítají učení formou hry. Soutěžení a hra je velká motivace pro ukládání a prohlubování učiva do paměti. Určitě je vhodné doplňovat výuku hrou, hádankami, názornými ukázkami, ale také kreativní činností (Bartoňová, 2005).

Romské děti nedokážou vydržet dlouho u jedné činnosti. Zejména pak v prvních ročnících. Je velmi žádoucí střídání činností. Největším problémem mají romští žáci s představitivostí, která se nejvíce využívá ve výtvarné výchově nebo pracovních činnostech. Pokud dětem neukážete výrobek, který vidí přímo před sebou, je pro ně velmi těžké si konečný výrobek představit. I přesto, že je jim vše podrobně vysvětleno. Je potřeba jejich kreativitu rozvíjet. V čem romské děti vynikají již od útlého věku, je hlavně tanec, hudba a hra na hudební nástroje. Pohyb, který mají v krvi, souvisí také s výkladem učiva. Učitelé musí zapojit do výuky vše, co romské žáky zaujme a nebude je to nudit. Výklad musí být zajímavý, aby žáci udrželi co nejdéle pozornost a odnesli si z hodiny nové informace (Bartoňová, 2005).

4.5 Druhý stupeň základní školy

Druhý stupeň základní školy je tvořen žáky od 6. do 9. ročníků. V pátém ročníku romští žáci zpravidla ztrácejí zájem o vzdělávání. Velká část romských rodin pobírá sociální dávky, nechodí do zaměstnání, a to jim k životu stačí. Tím pádem dětem chybí motivace se vzdělávat. Spoléhají na to, že se o ně stát finančně postará. Dalším kritériem, které bývá

příčinou ztráty zájmu o vzdělání, je jejich dospívání. Jedná se hlavně o ranější nástup sexuální aktivity a bohužel i dřívějšího pohlavního styku (Bakalář, 2004).

Proto, aby žáci neztratili zájem se vzdělávat, je důležitá samotná výuka a přístup k žákům. Nejvíce důležité je žáky při výuce zaujmout nejen výkladem samotného vyučujícího, ale i vyučovacími metodami, které učitel ve svých hodinách využije. Z vlastní zkušenosti se domnívám, že pro výuku nejen romských dětí jsou velmi vhodným doplňujícím vybavením interaktivní tabule. Je to hlavně z toho důvodu, že tyto děti mají velmi nízké kreativní myšlení a nízkou úroveň představivosti. Výuka se může doplnit různými obrázky či pracovními listy pro lepší představivost. Pro výběr vyučovacích metod je velmi důležité klima třídy. To znamená, z jakých osobností se kolektiv skládá. Ale také brát zřetel na intelekt žáků, jazykovou bariéru a další. Např. metoda volného psaní je pro romské žáky obtížnější, protože rodiče dětem nečtou a jejich slovní zásoba je minimální. Děti se často setkají s knihou až ve školních lavicích. Jednou z nejvhodnějších metod pro romské žáky je např. metoda brainstorming a myšlenková mapa (Grecmanová, Urbanovská, 2007).

Důležitým článkem pro výuku a zájmu žáků pro vzdělávání je samotný učitel. Jeho osobnostní vlastnosti jsou důležité, ale hlavně vztah mezi učitelem a žáky. Pokud vztah není založen na důvěře, učitel mnohdy u romských žáků neuspěje. Žáci musí vědět, že se učitel za ně postaví, že je nepodrazí a že mu mohou důvěřovat. Samozřejmě učitel by také měl mít přirozenou autoritu. Pokud si učitel utvoří mezi dětmi autoritu a vztah mezi žáky založený na důvěře, je to jeden z velkých úspěchů při výchově a vzdělávání romských žáků. Učitel při výchově i vzdělávání musí učitel brát zřetel na individualitu žáků. Vždy by měl respektovat jejich specifické vlastnosti a také k nim individuálně přistupovat. Je velmi důležité, aby si učitel hodinu dobře připravil a zorganizoval (Grecmanová, Urbanovská, 2007).

5 Vztah rodiny a školy

Informace ze školy dostávají rodiče vždy zprostředkovaně. Nejčastěji se to děje přes dítě, někdy i přes jiné rodiče. Pokud nastane přímá komunikace, je často limitována formálním střetnutím. Nejčastěji jsou to třídní schůzky. Komunikace mezi rodičem a učitelem nastává zpravidla až tehdy, kdy vznikl problém, proto se mezi učiteli a rodiči neutváří důvěrný vztah. A slovo důvěra je v tomto vztahu velmi zásadní, protože představuje předpoklad naplnění vzájemných očekávání, která směřují ke společnému dlouhodobému zájmu, a to k dítěti. (Véghová, 2010, s. 23; Majerčíková, 2011, s. 22)

„Nejdůležitější je projevit respekt.“

(Říčan, 2000, s. 114)

5.1 Legislativní ukotvení spolupráce rodiny a školy

Za poslední léta se pohled na vstup rodičů do fungování školy velice změnil. Kdysi bylo zvykem, že se rodiče vůbec nepodíleli do vzdělávacího procesu svého dítěte, a když už tak zcela výjimečně. Dnes jsou tendence takové, aby se rodiče žáků participovali na chodu školy. Rodič jako zákonný zástupce, který je oprávněn za dítě jednat. Mezi mezinárodní významné dokumenty, které pojednávají o základních právech a povinnostech při výchově a vzdělávání dětí se nazývají Listina základních práv a svobod nebo Úmluva o právech dítěte. Dále to jsou konkrétní zákony a to zákon č. 94/1963 Sb. o rodině a to § 32, který říká, že „rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče.“ Dále zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, který uvádí, že rodiče jsou ve výchově dětí na prvním místě. Ale důležitou roli ve výchově a vzdělávání zastává škola, která má povinnost zasáhnout v případě, že je ohrožena výchova nebo příznivý vývoj dítěte. V Bílé knize – Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice je zahrnuta spolupráce mezi školou a rodinou, pokud tato spolupráce není rozvinuta, nastává problém v řešení učebních i kázeňských problémů. Velký důraz je kladen na spolupráci mezi učiteli, odborníky, jinými vzdělávacími organizacemi, ale také institucemi, které se zaměřují na mimoškolní vzdělávání (MŠMT: Bílá kniha – národní program rozvoje vzdělávání v ČR [online]. 2013-2021. 2013 [cit. 2021-03-16]).

Nejdůležitější legislativou, která se vztahuje k problematice, je školský zákon. Zde jsou vymezena práva a povinnosti žáků, studentů a jejich zákonných zástupců. Zákonný zástupce

má právo na informace o průběhu vzdělávání dítěte, na poradenskou pomoc školy nebo na pomoc školského poradenského zařízení v oblasti vzdělávání (Školský zákon č. 561/2004 Sb. v platném znění, o předškolním, základním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §21). Zákonný zástupce je povinen zajistit povinnou školní docházku do školy nebo školského zařízení. Dále má povinnost na vyzvání ředitele školy se zúčastnit projednávání závažných problémů v oblasti vzdělávání dítěte. Dále je povinen informovat školu nebo školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích nebo jiných skutečnostech, které se týkají schopnosti vzdělávat se. S tím jsou spojené důvody pro absenci dítěte.

Každá škola si vypracovává Školní vzdělávací program (ŠVP), který je zpracován podle Rámcového vzdělávacího programu (RVP) pro příslušný stupeň vzdělávání. Jsou v něm uvedeny organizační záležitosti, personální, materiální, ekonomické podmínky, podmínky ochrany zdraví a bezpečnosti práce a ochrany zdraví při výchově a vzdělávání dětí. Také jsou v něm popsány individuální potřeby a nabídky školy. Dalším důležitým školním dokumentem je vnitřní řád školy, se kterým jsou seznamováni všichni rodiče i děti. Jsou v něm vymezena práva a povinnosti dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců, ale také pravidla vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky.

5.2 Rodičovské role ve vztahu ke škole

Rodiče mohou ve škole zaujímat několik rolí. A to roli klientskou, partnerskou, občanskou a problémovou. Dnes je nejdiskutovanější pohled na rodiče jako na partnery. V občanské roli vychází rodič z typického vztahu občana a státních institucí, kde dochází k uplatňování práv a odpovědností. Rodiče mohou spolupracovat v různých dobrovolnických aktivitách. Dále mohou rodiče zaujímat i roli problémovou. To je rodič, který neprojevuje zájem o edukaci svých dětí a nevytváří podporující rodinné prostředí. Nepotřebuje být informovaný o způsobech práce s dětmi. Dá se o něm říci, že neakceptuje školu ani její názory. Doslova ji ignoruje. Nejvíce se jedná o rodiny na okraji společnosti či z jiného sociokulturního prostředí (Šed'ová In: Rabušicová, 2004).

5.3 Úspěšná spolupráce

K tomu, aby výchovný a vzdělávací proces mohl probíhat úspěšně, je zapotřebí spolupráce mezi rodinou a školou.

„Společná odpovědnost za výchovu vyžaduje spolupráci, která by měla být založena na vzájemné důvěře.“ (Kraus, In: Janiš, 2001, s. 15)

Je velmi důležité, aby došlo ke vzájemné spolupráci a tím dítěti vytvořili předpoklady pro úspěch ve škole i v budoucím životě. Z hlediska školy je spolupráce důležitá, k tomu, aby učitel mohl přizpůsobit podmínky při vyučování, vytvořit individuální vzdělávací plán rozvoje dítěte a lépe řešit problémy vzniklé ve škole. Z hlediska rodiny je spolupráce důležitá, aby rodič uměl pochopit vývoj svého dítěte a získat hlubší pohled na jeho schopnosti, možnosti i omezení ve vzdělávání (Krejčová, 2005).

Rodiče, kteří spolupracují se školou, mohou pomáhat svým dětem k úspěchu ve škole. Jejich dítě je potom ve škole spokojenější, podporuje se tolerance, má optimističtější pohled na vzdělávání a dosahuje tak i lepších výsledků. K efektivní spolupráci je zapotřebí aktivního podílu rodiny dítěte. Je velmi důležité, aby rodina i škola pracovali na vzájemném pochopení, což zabezpečí větší harmonii, shodu ve výchově a vzdělávání. Obě složky mají přece společný zájem, a tím je zájem o dobro dětí. Ovšem navázat efektivní spolupráci mezi rodinami a školou může být velice těžké. Hodně záleží na osobnostech jak učitele, tak i rodičů. V dnešní době se stále ukazuje, že kontakty mezi rodiči a učiteli jsou omezené. Rodičům stále chybí informace o vzdělávání svého dítěte a škole zase chybí zpětná vazba. (Vašátková, Faberová, In: Janiš, 2001)

Důvodem těchto potíží mohou být rozdílná vzájemná očekávání rodičů a učitelů. Učitelé jsou ti, kteří jsou si vědomi tohoto problému a měli by ho řešit. Řešení by právě mělo být v komunikaci mezi učitelem a rodičem. Je potřeba, aby si vzájemná očekávání prodiskutovali a určili i hranice kompetencí. Dokonce je možné uzavřít i dohodu mezi rodinou a školou, kde závazky jednotlivých stran budou vymezeny. Doporučení, které je dobré dodržovat při práci s rodinami žáků, je profesionalita, vhodná komunikace s rodičem, optimismus a pozitivní postoj (Krejčová, 2005).

„Kvalitní práce s rodiči znamená vhodně pracovat v několika vrstvách: nabízet rodičům prostor pro spolupráci, dobře s nimi komunikovat, poskytovat jim dostatek informací správným způsobem a získávat je od nich, vytvářet s nimi přátelský vztah, řídit je tak, aby předávali správné vzdělávací návyky svým dětem, nabízet jim účast na životě školy a třídy, stmelovat je a ukazovat jim, že oni a škola jsou jeden tým. Jedna oblast přitom posiluje druhou.“ (Čapek, 2013, s. 18)

5.4 Formy spolupráce

Krejčová (2005) a Čapek (2013) níže uvádí možnosti spolupráce, které se běžně využívají ve školách. Patří sem:

- a) Den otevřených dveří
- b) Třídní schůzky a individuální konzultace
- c) Informační schůzka pro rodiče žáků prvních tříd
- d) Čas při příchodu a odchodu dítěte ze školy
- e) Telefonický kontakt
- f) Výtvarné dílny
- g) E-mail
- h) Letáčky, brožury, příručky, webové stránky školy
- i) Informační nástěnka pro rodiče
- j) Rodič ve školní radě
- k) Schránka důvěry

Rodiče, čím dál častěji se chtějí seznámit se školou dříve, než do ní zapíše své dítě. K tomu je právě ideální využít **Den otevřených dveří**. Škola tak poslouží k prohlídce jednotlivých prostor. Může zde proběhnout setkání s konkrétními učiteli, dále může škola prezentovat svůj školní vzdělávací program.

Třídní schůzky a individuální konzultace jsou jednou z nejběžnějších možností spolupráce. Třídní schůzky probíhají hromadně a informace většinou podává pouze třídní učitel. Je velmi důležité, aby třídní učitel uměl podat informace vhodnou a srozumitelnou formou. Na třídních schůzkách by měl o celém třídním kolektivu a řešit společné věci. Pokud se informace týkají pouze jedinců, je potřeba k tomu využít individuální konzultaci. Zde pak mohou být probrány konkrétní problémy žáka.

Informační schůzka pro rodiče žáků prvních tříd se využívá po zápisu dítěte do školy, ale ještě před samotným nástupem. Zde se rodiče se seznamují s třídním učitelem dítěte, s ostatními rodiči. Obdrží organizační informace a jiné důležité informace pro fungování dítěte ve škole. Dále se mohou seznámit s požadavky školy na dítě. Zároveň by škola měla zjistit, jaké požadavky mají oni na ni. Škola také žádá rodiče o aktivní spolupráci.

Čas při příchodu a odchodu dítěte ze školy se využívá v případě, kdy dítě doprovází rodič do školy a ze školy. Tato doba je vhodná pro neformální rozhovor. Mohou být podány informace o tom, co se ve škole dělalo. Na čem má dítě zapracovat a naopak, co mu dělalo potíže. Může se také tato možnost využít i pro domluvu na další setkání nebo jen připomenutí třídní schůzky.

Telefonický kontakt se většinou využívá při negativních souvislostech. Ale je to špatně, tak by to být nemělo. Samozřejmě je důležité využít telefonického kontaktu v naléhavých situacích. Mělo by se ho více využívat také v komunikaci s rodiči, kteří jsou hodně zaneprázdněni, ke sdělování informací z běžného dění ve škole, a tedy udržení kontaktu s těmito rodiči.

Výtvarné dílny se využívají k ročnímu období nebo svátku, kde se vyrábějí různé výtvary (adventní věnce, velikonoční dílny, vánoční dílny...). Je nabídnuto rodičům nebo rodičům i s dětmi, aby šli společně něco takového tvořit. I zde se jedná o neformální setkání učitele s rodiči.

Většina učitelů má pracovní **e-mail**, na který mohou rodiče psát, obracet se s dotazy. Rodiče se mohou nechávat informovat, i touto cestou o vzdělávání jejich dítěte.

Letáčky, brožury, webové stránky školy slouží pouze jako informativní, ale poskytuje obecné informace o škole, možnost seznámit se s programem školy, poskytovanými mimoškolními aktivitami, ...

Informační nástěnka pro rodiče slouží k informacím o třídních schůzkách, dění na škole, o plánovaných akcích, zprávy z uskutečněných společných akcí, poděkování některému z rodičů, fotografie, výtvary dětí. Je velmi důležité si dávat pozor, aby nástěnka byla aktualizovaná.

Rodič ve školní radě se pravidelně setkává na schůzkách školy. Může poskytovat cenné rady, připomínky a náměty v oblasti organizace školy a programu školy.

Schránka důvěry poskytuje prostor vyjádřit své názory anonymní cestou nejen dětem, ale i také rodičům, učitelům i partnerům školy.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část se zabývá analýzou a interpretací dat, které byly získány formou rozhovoru.

6 Popis výzkumu

6.1 Cíle výzkumného šetření a výzkumné otázky

Cílem diplomové práce je popsat problematiku spolupráce rodiny a školy při výchově a vzdělávání romských dětí, na základě výzkumného šetření prováděného s rodiči a učiteli romských žáků. Cílem tohoto výzkumného šetření je zmapování stavu, metod a možností spolupráce mezi školou a rodinou romského dítěte.

Hlavní výzkumnou otázkou je:

- Jakým způsobem funguje spolupráce mezi rodinou a školou při výchově a vzdělávání romských dětí?

Dílčí výzkumné otázky jsou:

- Zjistit, zda je navázaná spolupráce rodiny a školy při výchově a vzdělávání romských dětí.
- Zjistit, zda škola komunikuje s rodinami romských dětí.
- Zjistit, jaké metody a možnosti jsou používány při spolupráci romské rodiny a školy.

Výzkumné šetření bylo prováděno v prostorách budovy školy a v přirozeném prostředí romských rodin.

6.2 Výzkumná strategie

Pro zjištění hlavního cíle i dílčích cílů výzkumu jsem zvolila kvalitativní výzkum. Využívají se různé metody a techniky sběru dat. S těmito daty výzkumného šetření se pracuje a následně se analyzují (Skutil, 2011). „*Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem je rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou a vytvářejí sociální realitu.*“ (Švaříček, 2007, s. 17).

Výzkumník nejprve nasbírá dostatečné množství dat různými technikami, a poté v těchto datech vyhledává vyskytující se pravidelnosti, které jsou formulovány v předběžné závěry.

Proto se kvalitativní výzkum nemůže zobecnit. Cílem výzkumníka je tedy jeho osobní zainteresovanost prozkoumat téma, které si zvolil (Švaříček, 2007).

Hlavními metodami kvalitativního výzkumu jsou rozhovor, pozorování, případová studie a kazuistika. V mém případě byla zvolena metoda rozhovoru. Pomocí rozhovoru „*jsou zkoumáni členové určitého prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem získat stejné pochopení jednání událostí, jakým disponují členové dané skupiny.*“ (Švaříček, In: Švaříček, Šedová, 2007, s. 159).

Sběr dat byl uskutečněn pomocí metody rozhovoru. Nejčastěji využívanou metodou při sběru dat v kvalitativním výzkumu je právě rozhovor. Je to proces, který se projevuje velmi vysokou interakcí mezi tazatelem a dotazovaným nebo výzkumníkem a participantem. Má také své výhody i nevýhody. Mezi výhody patří přímý kontakt mezi výzkumníkem a participanty. Také možnost volnosti a pružnosti kladení otázek. Pokud se vyskytne nejasná otázka, je umožněno otázku dovysvětlit. Zároveň můžeme získat osobní nebo důvěrné informace. Při samotném kladení otázek pozorujeme jak verbální, tak i neverbální reakce dotazovaných. Je to důležitá složka při pozorování a samotnému sběru dat. Mezi nevýhody rozhovoru patří časová náročnost. Dále obtížněji se zaznamenávají odpovědi a také menší soubor výzkumného vzorku. Nevýhodou může také být osobní zaujetí, které může ovlivnit vyhodnocení (Skutil, 2011).

Rozhovor se dělí na strukturovaný, polostrukturovaný a nestrukturovaný, nebo volný (Skutil, 2011). Využila jsem polostrukturovaného rozhovoru, aby mohli respondenti na otázky nejen odpovídat přímo, ale aby také mohli své odpovědi doplňovat. Otázky kladené v rozhovoru jsou uvedeny v příloze této diplomové práce. Vzhledem k tomu, že se jedná o výzkum prováděný, jak ve školním prostředí, tak v přirozeném prostředí byly vybrány 3 romské rodiny a 3 třídní učitelky žáků. V rámci výzkumu bylo umožněno nahlédnutí do osobního života. Rodiny s výzkumem souhlasily a také bez jakýchkoliv potíží na stanovené otázky zodpověděly. Byli ujištěni o anonymitě a diskrétnosti. Otázky, které byly kladeny v rozhovoru, jsou uvedeny v příloze této diplomové práce. Nejdůležitější bylo navázat s respondenty vztah, založený na důvěře. Domnívám se, že je to důležitý krok v samotném výzkumu.

Rozhovor s návodem určuje tazateli seznam otázek nebo témat, které udržují strukturu rozhovoru. Ulehčují tím porovnávání rozhovorů, zároveň ale dává prostor k přizpůsobení formulací otázek a možnost uplatnit vlastní perspektivy (Hendl, 2016). Návod k rozhovorům

obsahoval otázky, které se vztahují k charakteristice respondentů. Otázky byly formulovány pouze jako základní a od nich se odvíjely další otázky podle odpovědí respondentů. Další metoda, která byla v rámci výzkumného šetření použita, je metoda pozorování. Je důležitou součástí tohoto výzkumu. I u rodičů dětí byla tato metoda pozorování využívána k poskytnutí rozhovoru k danému výzkumnému problému. Pozorování je záměrné, plánovité, cílevědomé, systematické, ale také řízené. Výzkumník nesmí zasahovat do objektivní reality (Skutil, 2011).

6.3 Výzkumný vzorek

Výběr osob pro účely výzkumu byl záměrný. Pro výzkumné šetření jsem vybrala jako výzkumný vzorek romskou rodinu a pedagogy, bez kterých by se tenhle výzkum nemohl uskutečnit. Soubor respondentů se skládá ze tří romských rodin a tří učitelů, kteří učí jejich děti. Kritériem rodičů bylo, aby jejich dítě navštěvovalo 1. stupeň nebo 2. stupeň základní školy. A kritériem učitelů bylo, aby pracovali nejméně 5 let na základní škole a byli třídním učitelem dítěte zkoumané rodiny.

6.4 Výzkumné otázky

Základní otázky pro rodiče dětí:

- Kolik máte dětí a jak jsou staré?
 - Kdo všechno se podílí na výchově vašeho dítěte?
- Popište, jak vypadá běžný den vašeho dítěte?
 - Kolik času denně věnujete učení s dětmi?
 - Jak vypadá, když se spolu učíte a co všechno se s nimi učíte?
- Kontaktoval vás někdy třídní učitel ohledně vašeho dítěte nebo naopak zkontaktovali jste ho někdy vy sami?
 - Kterými způsoby komunikujete s učiteli?
- Byla někdy navázána trvalejší spolupráce s učiteli, pokud ano, jak taková spolupráce vypadala?
 - Jakým způsobem by se dala zlepšit spolupráce mezi vámi a školou?

- K čemu by taková spolupráce mohla být prospěšná?
- Jak by podle vás vypadala nejlepší spolupráce se školou?
- Máte nějaký nápad, co by mohlo spolupráci usnadnit, vylepšit?

Základní otázky pro učitele:

- Jak vypadá práce s romskými žáky, je nějak specifická? V čem?
- Komunikujete nějak s jeho/její rodinou?
 - Popište, jak taková komunikace vypadá?
 - Objevují se nějaké specifické problémy při komunikaci s rodinou?
- Jakým způsobem funguje spolupráce mezi vámi a rodinou romského žáka?
 - Používáte nějaké osvědčené metody při spolupráci?
 - Snaží se škola o náklonost a navázání spolupráce s rodiči?
- K čemu by mohla být taková spolupráce prospěšná?
 - Popište, jak by vypadala vaše představa o efektivní spolupráci?
 - Myslíte si, že se trochu přibližujete k vaší představě?
 - Máte nějaký nápad, co by mohlo spolupráci usnadnit? Vylepšit?

7 Analýza a interpretace získaných dat

V kapitole analýza a interpretace získaných dat dochází k zodpovězení hlavní výzkumné otázky a dílčích výzkumných otázek pomocí vyhodnocení dat, které jsem získala rozhovory respondentů.

7.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Rozhovory respondentů byly provedeny od září do února roku 2020, nahrávány na záznam a následně přepsány do písemné podoby. Počet rozhovorů s rodiči romských dětí jsou 3 a pro zachování anonymity jsou označovány jako R1, R2, a R3. Počet rozhovorů s učiteli základní školy jsou 3 a pro zachování anonymity jsou označovány jako U1, U2 a U3.

Rodina R1

První rodinu tvoří tři děti, otec a matka. Matka je v očekávání narození svého čtvrtého dítěte. Matka má 29 let a její druh má 30 let. Celkem vychovávají tři děti ve věku 10 (♂), 7 (♀), a 4 (♂) roky. Základní školu navštěvuje pouze nejstarší syn. Dcera měla dodatečný odklad. Nenavštěvovala žádnou mateřskou školu ani přípravnou třídu. Rodina bydlí na Ubytovacím středisku v Přerově. Obývají pouze jeden pokoj, kde je malá předsíňka. Sociální zařízení a kuchyňka je pro všechny společné. V obývacím pokoji jsou celkem dvě postele a jedna matrace. Přes den tuto matraci rodiče dávají na jednu z postelí, aby měli více místa. Na postelích spí děti po dvou, není zde ani klidné místo na vypracování domácích úkolů. Zdi jsou pomalované pastelkami. V oblasti vzdělání zde chybí vybavení pro děti na prvním stupni základní školy. A to hlavně psací stůl, židle a řádné osvětlení. Nevyskytují se zde žádné knihy, děti se tak nemohou rozvíjet. Matka je na rodičovské dovolené a její druh je veden na Úřadu práce. Rodina pobírá dávky státní sociální podpory a také dávky pomoci v hmotné nouzi. Chování matky vůči dětem je někdy přísné. Jde vidět, že matka je na výchovu svých dětí sama. Její druh není často doma a děti toho rády využijí. Někdy byly situace, které vypadaly, že děti nerespektují matku jako autoritu rodiče. Vzhledem k tomu, že rozhovor probíhal u ní v místnosti, bylo tam poměrně rušno a živo. Některé otázky jsem musela opakovat. Matka při kladení otázek si zapálila cigaretu a vůbec jí nevadilo, že je těhotná.

Rodina R2

Druhá rodina vychovává tři děti ve věku, 14(♀), 14(♀), 3(♂) roků. Otec má z předchozího vztahu jedno 16 (♂) dítě, které žije s matkou ve Zlíně. Matka má 30 let a její druh má 34 let. Vychovávají celkem tři děti ve věku, 14(♀), 14(♀), 3(♂) roků. Otec má z předchozího vztahu jedno 16 (♂) dítě, které žije s matkou ve Zlíně. Matka je na rodičovské dovolené s nejmladším synem. Její druh je zaměstnaný, pracuje jako dělník. Rodina bydlí v bytě mimo ghetto. Dvě děvčata jsou dvojčata, která si stále plní povinnou školní docházku. Starší chlapec z předchozího vztahu má ukončenou povinnou školní docházku, ale v dalším studiu nepokračuje. Bydlení je hezky vybaveno i uklíženo. Jsou zde celkem tři postele, na kterých spí děti a jedna matrace pro rodiče. Matka je starostlivá, snaží se udržet pořádek, aby byl v domácnosti pořádek, často vaří pro své děti. Děti ví, jak se mají chovat, hodně jim záleží, jak vypadají. Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou velmi pěkné. Při rozhovoru byla doma jen matka. Ochotně spolupracovala. Vše probíhalo bez problémů, tato spolupráce se ukázala jako nejlepší.

Rodina R3

Třetí rodina vychovává jedno dítě. O dítě se stará babička, která je její pěstounkou. Babička má 58 let a dědeček má 62 let. Vychovávají společně vnučku ve věku 13 (♀) let. Babička pobírá invalidní důchod a na vnučku pobírá dávky pěstounské péče. Je to hlídaná rodina podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, na kterou škola píše zprávy ohledně výchovy a vzdělávání. Rodina bydlí v bytě v ghettu. Bydlení je skromné, ale dostačující pro tříčlennou rodinu. Vnučka bohužel nemá svůj vlastní pokoj. V obývacím pokoji spí všichni společně. Babička je velmi starostlivá a je si vědoma, že s vnučkou ji čekají ještě těžké chvíle v období puberty. Při rozhovoru babička měla i slzy, protože by nikdy nechtěla přijít o vnučku. Má ji moc ráda a nikdy neodpustí dceři, že se vzdala svého dítěte.

K charakterizování romských rodin byly využity první otázky. Bylo zjištěno, kolik je v rodině dětí a kolik mají let. Které z nich si plní povinnou školní docházku a navštěvují základní školu. Z otázek, které byly formulovány jako základní, se pak ty další odvíjely podle odpovědí respondentů. Respondenti ze skupiny rodičů romských dětí byli dvě matky a jedna babička. V každé rodině navštěvuje základní školu alespoň jedno dítě. V rodině R1 je jedno

dítě, které chodí do 4. třídy. V rodině R2 jsou dvojčata, která chodí do 8. třídy. A v rodině R3 je jedno dítě, které chodí do 7. třídy.

Učitel U1 je učitelem na 1. stupni a zároveň třídním učitelem 4. třídy. Učitel U2 zastává funkci učitele na 2. stupni a zároveň je třídním učitelem 8. třídy. Učitel U3 je učitelem také na 2. stupni a zároveň zastává funkci školního metodika prevence. K charakterizování učitelů romských žáků bylo opět využito prvních otázek rozhovoru, kterými bylo zjištěno, jakou funkci ve škole vykonávají. Všichni respondenti mají ve své třídě romského žáka nebo učí ve třídách, kde se romští žáci vzdělávají.

7.2 Interpretace získaných dat

Z metod kvalitativního výzkumu jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor. Zajímalo mě vliv rodinného prostředí na školní úspěch nebo neúspěch romského žáka v běžné základní škole. Zda je neúspěch ovlivněn sociokulturním prostředím nebo etnickým původem. Také mě zajímalo postoj rodiny ke vzdělávání a také postoj ke škole, které dítě navštěvuje. Dále mě zajímalo, jaký přístup mají učitelé k romskému žákovi. Jak s nimi pracují a jaké používají metody.

Pro rozbor mého výzkumu jsem využila obsahovou kategoriální analýzu a otevřené kódování. Otevřené kódování je metoda, která byla vyvinuta a využívána v rámci zakotvené teorie. Vzhledem ke své jednoduchosti, a hlavně účinnosti je často používána v kvalitativním výzkumu. Při otevřeném kódování výzkumník pracuje s textem, ke kterému jsou přidělena jména. Postup je takový, že analyzovaný text se rozdělí na jednotky, kterými může být např. věta, slovo, věta a seskupí se nejlépe podle významu. Každá vzniklá jednotka má přidělený tzv. kód, tedy jméno nebo označení (Švaříček, Šedová, 2007).

7.3 Obsahová kategoriální analýza

Výsledky ze šesti polostrukturovaných rozhovorů jsem zpracovala a následně rozdělila do sedmi kategorií s podkategoriemi.

SPOLUPRÁCE	
1. Jak vypadá spolupráce mezi rodinou a školou při výchově a vzdělávání romských dětí	
R1	Aktivitu při spolupráci se školou nechává spíše na škole. Říká, že kvůli malým dětem nemůže chodit na třídní schůzky. R1 uvádí, že její dítě chodí rád do školy, i když se stále vyskytují problémy v chování. Také se zmiňuje o tom, že škola však tyto problémy řeší.
R2	Ke spolupráci se školou se vyjadřuje velice stručně „ <i>Nevím, jsem tak spokojená. Nic bych neměnila.</i> “
R3	Je se spolupráci spokojen, jen by zavedl více kroužků na škole, aby se děti nenudily doma.
U1	Myslí si, že spolupráce s rodiči není efektivní. Rodiče stále něco slibují, ale nic neplní. Je to velké slovo, ale lžou. Nakonec však dodává „ <i>U1: Ale pořád se snažíme spolupracovat.</i> “ Zmiňuje také problém v romské komunitě, a to jsou dospělí. „ <i>U1: S dětmi si poradím, s rodiči ne.</i> “ Je určité dobré navázat spolupráci s malým počtem rodin pro založení důvěry a ostatní se budou přidávat
U2	Pokud bude rodič mluvit o učiteli doma špatně, tak potom žák nebude respektovat učitele a nastává problém ve spolupráci. „ <i>U romských dětí to nejde jinak než tak, že rodiče o vás ví a ví, že jste jim kdykoli k dispozici.</i> “
U3	Záleží hlavně na tom, zda rodiče chtějí nebo nechtějí spolupracovat. „ <i>U3: Pokud se jedná o rodiny, kde to funguje, tak je to bez problému. Rodiče docházejí na rodičovské schůzky a komunikace s nimi je dobrá. Pak jsou rodiny, kde škola není prioritou a s nimi se pak těžce komunikuje.</i> Velkou váhu důležitosti dává, aby se s dětmi a jejich rodinami pracovalo už od první třídy. Velkou váhu důležitosti dává, aby se s dětmi a jejich rodinami pracovalo už od první třídy
2. Jaká je spokojenost při spolupráci mezi rodinou a školou	
R1	Měl negativní i pozitivní zkušenosti. Vyjadřoval se negativně k postupu učitelky ke 2 z chování. Ale byl rozčilený, že musel navštívit školu. Z jeho vyjadřování byl cítit mírně negativní postoj.
R2	„ <i>Paní učitelka je moc hodná, jako já s ní nemám žádný problémy.</i> “ Dodává k tomu, že volá, když jsou třídní schůzky nebo nějaký problém.
R3	Nemá problém s domluvou u učitele.
U1	Spolupráce s rodinami je jen u některých rodin a s tím souvisí také spokojenost učitelů, která není moc uspokojivá.
U2	Pokud není navázán vztah s rodiči, tak je pro nás i spolupráce s žákem mnohem těžší.
U3	Vše záleží, zda rodiče chtějí spolupracovat a na typu rodiny. „ <i>Učitel si vždycky udělá čas, probeře s ním problém.</i> “

3. V čem je spolupráce dobrá?	
R1	Vidí užitek v tom, že se dítě něco naučí a bude mít lepší známky.
R2	Rodič se nevyjádřil.
R3	<i>„Abychom se vždycky domluvili a rozuměli si.“</i>
U1	Jako velkou výhodou vidí, že může kdykoliv kontaktovat rodiče (pokud funguje telefonní číslo) v případě, že si všimne negativní změny u žáka. A společně nalézt řešení problému. Dodává, že spolupráce je užitečná pro všechny, a to jak pro rodiče, tak děti, učitelé i pro společnost.
U2	<i>„Žák moc dobře ví, co se bude dít, když nebude spolupracovat. Romové moc dobře ví, co mohou a co ne. Nechtějí mít problémy, takže vždy se dopracujeme k nějakému kompromisu.“</i>
U3	Učitel se nevyjádřil.
4. Co by se při spolupráci dalo zlepšit?	
R1	Pomohlo by mu, aby učitelka více kontrolovala deníček s úkoly, jestli si děti vše zapisují
R2	Nemá na zlepšení žádné nápady. K tomu dodává, že očekává aktivitu od učitele, pokud se objeví nějaký problém s dítětem.
R3	Dává k dispozici nápad o zavedení doučování a více kroužku pro děti, aby netrávili tolik času venku.
U1	Hlavně řešit problémy společně s rodiči. Mluvit o nich a také o nespokojenosti. Řešit problém v první řadě s třídním učitelem a ne, že se to třídní učitel dozví od jiného zdroje.
U2	Uvítal by snížení absence, kvůli které nastávají problémy. <i>„Kdyby děti chodily častěji do školy, tak to by nejvíce pomohlo.“</i> Dále k tomu ještě dodává společně s respondentem U1, aby rodiče chodili na třídní schůzky. Dohlíželi na přípravu dětí do školy, zda se opravdu učí a hlavně věděli, kde opravdu tráví svůj volný čas.
U3	Rád by uvítal klidnou domluvu a dodržování dohodnutého termínu při pohovoru. Jako důležité vidí, navázání dobrého vztahu mezi rodičem a učitelem. <i>„U3: Trpělivost, vytrvalost a nevzdávat se.“</i>

Zvýše uvedených tvrzení je zřejmé, že spolupráce mezi rodinnou a školu vždy záleží na typu rodiny. Pokud jsou rodiny, které projevují zájem o školu a dění v ní, tak je spolupráce na dobré úrovni. Ke zlepšení spolupráce by pomohlo, kdyby rodiče chodili častěji školy a učitelé zároveň více kontrolovali, zda si děti zapsali informace pro rodiče do deníčku.

NESPOLUPRÁCE	
1. Objevuje se nepochopení v komunikaci?	
R1	Uvádí zkušenost, kdy přišel do školy a vůbec nepochopil, proč tam jde. „ <i>Chtěl jsem se domluvit s učitelem, ale nešlo to. Myslel si, že jsem mu přišel vynadat, za to, že mě dřív neinformoval o problému.</i> “
R2	Rodič se nevyjádřil.
R3	Rodič se nevyjádřil.
U1	Uvádí zkušenost s tím, že učitel a rodič nepoužívají stejný komunikační kód, a proto nemůže dojít k porozumění. „ <i>Vždycky všechno odkývnou a stejně se nikdy nic nezmění.</i> “ Často řvou a ani si nevyposlechnou argument
U2	„ <i>Někdy se stane, že dojde k nepochopení dané situace, komunikace je s nimi hrozná, protože oni začnou křičet a nedomluvíme se.</i> “ Jako velký problém uvádí, že oni mají rozdílné názory, na kterých si trvají. Několikrát proběhla domluva ve škole a řeklo se jim, co si myslíme, ale oni stejně si stojí za svým.
U3	U3 klade důraz na to, aby si rodiče zjišťovali informace u ověřeného zdroje a nebrali zřetel na ostatní neověřené informace.

Jak můžeme v tabulce vidět, hlavní příčinou nespolutpráce je nepochopení v komunikaci mezi rodičem a učitelem i neověřování si informací u pedagogických pracovníků školy.

UČENÍ	
1. Učí se dítě s rodiči?	
R1	Uvádí, že na dítě nemá čas s plněním úkolů. A ani to neumí.
R2	Uvádí, že se doma s dětmi učí. Dodává, že sama vše nechápe. Myslí si, že mají hodně úkolů a jmenuje jednotlivé předměty, které dětem dělají potíže.
R3	Uvádí, že úkoly si dělá dítě samo. Doplnuje svůj výrok, že její dítě je chytré a ve vyučování se nudí. „ <i>Domluvili jsme se s učitelkou, že se ji bude věnovat i po škole a dělat s ní i jiné úkoly</i> “
U1	Uvádí, že někdy posílají dětem, které chybí úkoly po kamarádech nebo sourozencích. Často se, ale stává, že rodiče s nimi úkoly nenapiší a nedoplní, protože tomu ani nerozumí.)
U2	Učitel se nevyjádřil.
U3	Učitel se nevyjádřil.
2. Učí se dítě samostatně?	
R1	Uvádí, že úkoly si dítě dělá samostatně, protože nemá na něj čas.
R2	Potvrzuje, že se dítě učí samostatně.
R3	Uvádí, že úkoly si dítě dělá samostatně.
U1	Děti se samostatně učit neumí, protože k tomu nejsou vedeni.
U2	Učitel se nevyjádřil.

U3	Uvádí, že děti doma nemají ani podmínky pro klidné učení.
3. Učí se dítě v jiném zařízení?	
R1	Uvádí, že děti posílají do Kappy – Help nebo do Armády spásy, aby se tam doučovali.
R2	Uvádí Kappu – Help i jako instituci, která se podílí na výchově dětí. Děti tam tráví hodně svého volného času.
R3	Uvádí, že děti posílají do Kappy – Help nebo do Armády spásy, aby se tam doučovali.
U1	Doporučuje tyto služby rodičům, aby své děti posílali do Kappy – Help nebo do Armády spásy a pracovníce jim pomohly s úkoly nebo se s nimi učily.
U2	Děti dochází do Kappy plnit své úkoly, protože rodiče jim doma s úkoly nepomůžou.
U3	Učitel se nevyjádřil.
4. Navštěvuje dítě doučování ve škole?	
R1	Chtěl by, aby jeho dítě začalo chodit na doučování ve škole.
R2	Dítě chodí na doučování ve škole.
R3	Dítě chodí na doučování ve škole.
U1	Učitel se nevyjádřil.
U2	<i>„Doučování ve škole není tolik rozšířené, protože děti se sice přihlásí, ale pak nedojdou.“</i>
U3	Uvádí, že ve škole je zavedeno doučování, ale málo žáků dochází. Vždy mají různé výmluvy.

Ze zjištěných dat, lze konstatovat, že rodiče nerozumí úkolům, a proto nemohou dětem pomáhat. Z tohoto důvodu rodiče posílají děti do nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, kde si plní své úkoly. Rodiče taktéž sdělovali, že se děti doučují někdy ve škole.

PODŇCOVATEL	
1. Je podněcovatelem ve spolupráci a komunikaci učitel?	
R1	Uvádí, že je učitel kontaktuje a je ten, který zahajuje komunikaci. Respondenti R1a R2 předpokládají, že hlavním iniciátorem komunikace má být učitel. <i>„R1: Kdyby mi včas zavolala nebo napsala, tak nemusel mít syn 2 z chování.“</i>
R2	Učitel je iniciátorem komunikace.
R3	Uvádí, že učitel je ten, který první zavolá.
U1	Uvádí, že zve rodiče do školy, ale předpokládají problémy s nedostavením se rodičů do školy nebo na třídní schůzky.

U2	Také uvádí, že zvou rodiče do školy, ale často se nedostaví. „ <i>Už několikrát jsme je zvali do školy ...</i> “
U3	Učitel se nevyjádřil.
2. Je podněcovatelem ve spolupráci a komunikaci rodič?	
R1	Rodič se nevyjádřil.
R2	Uvádí, že pokud chtěli řešit nějaký problém, tak kontaktovali třídního učitele buď, písemně nebo telefonicky.
R3	Zmiňuje se o tom, že pokud požádají třídní učitelku o schůzku, tak škola jim vždy vyhoví.
U1	Rodič málokdy zkontaktuje učitele jako první. A když už, tak jediné rve a nesouhlasí s přístupem školy.
U2	Uvádí, že rodič vždy čeká a spoléhá, že se učitel ozve jako první.
U3	Učitel se nevyjádřil.
3. Je podněcovatelem ve spolupráci a komunikaci škola?	
R1	Očekává, že škola je ta, která se snaží spolupraci.
R2	Rodič se nevyjádřil.
R3	Uvádí, že škola je hlavním podněcovatelem komunikace.
U1	Zdůrazňuje, že škola je vždy nakloněna ke spolupráci s rodiči a nabízí prostor ke komunikaci
U2	Uvádí, že škola nabízí spoustu možností, jak se zapojit s rodiči do spolupráce. „ <i>Každý rok se pořádá množství akcí např. vánoční dílny, velikonoční dílny a jarmark. Bohužel rodiče nedochází na tyto akce.</i> “
U3	Uvádí, že škola nabízí různé možnosti, jak se zapojit s rodiči do spolupráce. Ale rodiče bohužel nejsou aktivní.

Z výpovědí respondentů vyplývá, že iniciátorem spolupráce jsou pedagogičtí pracovníci školy. Rodiče při zahajování spolupráce se školou nejsou nijak výrazně aktivní a projeví zájem o spolupráci až v případě, kdy se objeví závažnější výchovný nebo vzdělávací problém.

PROBLÉMY DĚTÍ	
1. Jak jsou řešeny vzdělávací problémy?	
R1	Popisuje svou situaci tak „ <i>S dítětem se neučím, protože na něj nemám čas a ani to neumím.</i> “ Zároveň k tomu dodává, že neví, jestli nebude chodit do speciální školy, protože má značné potíže ve vzdělávání.
R2	Jmenuje, co dětem dělá problémy, a naopak co jim jde. Jmenuje také problém s postupem dětí do dalšího ročníku. Začali chodit na doučování, kdy byla častější spolupráce mezi rodinou a školou. Také zmiňuje pomoc nízkoprahového zařízení v Přerově.
R3	Uvádí, že s učiteli řeší vzdělávací problémy svého dítěte. „ <i>R3: S učitelkou jsme se domluvili, že ji bude dávat více úkolů, aby se v hodině nemudila.</i> “
U1	K postoji vzdělávání se ve třídě vyjadřuje tak, že považuje za důležité to,

	aby byla nastavená pravidla, která budou dodržována a učiteli tak umožní bez problému ve třídě učit. Výsledky hodnocení nepovažuje za důležité, jako kázeň ve třídě.
U2	Uvádí, že dětem je nabídnuta pomoc doučování.
U3	Zmiňuje pomoc individuálních konzultací, doučování a pomoc neziskových organizací.
2. Jak jsou řešeny kázeňské problémy?	
R1	Uvádí, že s učitelem často řeší kázeňské problémy svého dítěte.
R2	Rodič se nevyjádřil.
R3	Uvádí, že žádné kázeňské problémy ještě neřešil.
U1	Zmiňuje se o konkrétním případě žáka, který narušuje vzdělávání celé své třídy, ale hlavně sobě. Zároveň napadá slovně spolužáky, ale i učitele. Žák nemá tyto kázeňské problémy u každého učitele, je to velice individuální.
U2	<i>„Zásadní problém vidím v tom, že děti mají velkou absenci a tím pádem se nestihají doučit spoustu učiva.“</i>
U3	Řeší problém s vysokou absencí a zanedbávání školní docházky v průběhu celého školního roku. V této souvislosti uvádí, že někteří rodiče úmyslně brání sebe i své děti, že jejich dítě bylo za školou.
3. Jak funguje spolupráce při nenošení pomůcek do vyučování?	
R1	Uvádí, že v případě, kdy něco dítěti chybí, napíše učitelka do deníčku nebo ji zalá asistent pedagoga.
R2	Uvádí, že děti mají vše v pořádku. A když jim něco chybí, tak to dokoupí.
R3	Zmiňuje se, že když volá učitelka, tak se zeptá, jestli něco dítěti nechybí.
U1	Problém s nenošením pomůcek se řeší denně. <i>„Rodiči zavolám, aby dítěti pořídili pomůcky, ale vždy to jen slíbí. Druhý den se vše opakuje a dítě opět nemá ani čím psát.“</i>
U2	Vyjadřuje se o chybění pomůcek v souvislosti s problémem, kdy rodič popírá, že by nenosilo jejich dítě pomůcky. Argumentují to také tím, že jim to někdo z dětí ukradl
U3	Je to velký problém skoro u většiny žáků. <i>„Pořád jim něco chybí, nemají ani čím psát. Všechno ztrácejí, nejsou z domu vedeni k zodpovědnosti za přípravu do školy.“</i>

Mezi nejčastěji řešené vzdělávací a kázeňské problémy respondenti uváděli absenci, slovní napadání spolužáků i učitele, nedostatečná domácí příprava na vyučování, s čímž souvisí i chybějící pomůcky žáků. Zajímavé však je, že rodiče se domnívají, že jejich děti mají pomůcky v pořádku.

DALŠÍ INSTITUCE	
1. Využívá se pomoc nízkoprahového zařízení pro spolupráci rodiny a školy?	
R1	Využívá jejich služby k doučování a k plnění úkolů.
R2	Také tento rodič využívá služby nízkoprahového zařízení.
R3	Pokud si dítě neví rady, využije pomoc Kappy.
U1	Spolupráce s nízkoprahovým zařízením se nejvíce využívá v souvislosti s doučováním dětí.
U2	Uvádí, že odkazuje rodiče na pomoc nízkoprahového zařízení.
U3	Spolupracujeme s Kappou – Help a Armádou spásy hlavně při doučování a plnění úkolů.
2. Využívá se pomoc OSPODU pro spolupráci rodiny a školy?	
R1	Rodič se nevyjádřil.
R2	Rodič se nevyjádřil.
R3	Uvádí organizaci OSPOD v souvislosti s neomluvenou absencí, jinak by přišli o sociální dávky.
U1	Uvádí, že má s OSPODEM dobrou spolupráci a kdykoliv se na ně může s problémem obrátit.
U2	Učitel se nevyjádřil.
U3	Uvádí, že ve škole zastává funkci metodika prevence. Často spolupracuje s OSPODEM v souvislosti s rodinami. Popisuje situaci takto „ <i>Abychom mohli s dětma vyjít, musíme být dobrá spolupráce se sociálkou. Jinak se neheme z místa. Na naše rodiny platí jen ta sociálka, hlavně na rodiče. Protože jim mohou sáhnout na peníze. A to se jim hodně nelíbí a nechtějí poslouchat vyhrůžky.</i> “
3. Využívá se pomoc Městské policie pro spolupráci rodiny a školy?	
R1	Rodič se nevyjádřil.
R2	Rodič se nevyjádřil.
R3	Rodič se nevyjádřil.
U1	Zmiňuje se o dobré spolupráci. Nejčastěji s nimi řeší velký počet neomluvené absence.
U2	Uvádí, že s Městskou policií spolupracuje nejčastěji kvůli vysoké neomluvené absenci dítěte.
U3	Dodává, že je velmi důležité propojení školy, Městské policie a OSPODu.
4. Využívá se pomoc Asistentů prevence a kriminality pro spolupráci rodiny a školy?	

U1	Uvádí, že Asistenti prevence a kriminality jsou další institucí, se kterou spolupracuje škola. „ <i>Asistenti prevence kriminality jsou každý den před vchodem školy a kontroloují žáky, aby se řádně chovali před školou a nedošlo tak např. ke rvačce nebo jinému incidentu.</i> “
U2	Asistenti prevence a kriminality bývají často před vchodem školy. Jejich spolupráce není vždy spolehlivá. Už se nám stalo, že musela zakročit i Městská policie, protože to sami nezvládli.
U3	Učitel se nevyjádřil.

Ve výše uvedené tabulce lze vidět, že nejvíce využívané instituce jsou nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (Kappa-Help, Armáda Spásy), které nejčastěji využívají v souvislosti s doučováním a trávením volného času. Z hlediska absence a nejrůznějších výchovných problémů včetně rizikového chování dětí využívají respondenti pomoc Městské policie, OSPODu a asistentů prevence kriminality.

METODY A ZPŮSOBY	
1. Využívá se možnost ke spolupráci formou třídních schůzek?	
R1	Uvádí, že na třídní schůzky nechodí z důvodu, že má doma malé děti, které nemá kdo hlídat. A do školy je vzít nemůže
R2	Uvádí, že na třídní schůzky svých dětí dochází někdy i se svými dětmi.
R3	Zmiňuje se, že na třídní schůzky pravidelně nedochází.
U1	Uvádí třídní schůzky jako jednu z možností komunikace s rodiči, kterou škola nabízí.
U2	Na třídní schůzky chodí málo rodičů, většinou chtějí přijít jiný termín.
U3	Dodává, že na třídní schůzky nechodí všichni rodiče a ani se předem neomluví
2. Využívá se možnost ke spolupráci formou osobního rozhovoru?	
R1	Uvádí, že někdy zajde do školy a zeptá se třídní učitelky, jak se dítě učí.
R2	Uvádí, že chodí do školy jednou za měsíc a nechává se informovat o svých dětech.
R3	Uvádí, že se někdy s učitelem sejde kvůli vysoké absenci.
U1	Osobní rozhovor spojuje se zvaním rodičů do školy při řešení problémů dětí.
U2	V rámci individuální konzultace, vždy preferují osobní rozhovor.
U3	Jmenuje osobní setkání jako jednu z možností komunikace, kterou mohou rodiče využít. „ <i>Pokud má rodič jakýkoliv problém, může do školy zavolat, přijít a domluvit se na schůzce. Učitel si vždycky udělá čas, vyhoví mu a probere s ním daný problém.</i> “

3. Využívá se možnost ke spolupráci formou telefonické komunikace?	
R1	Rodič se nevyjádřil.
R2	Uvádí, že kontaktuje telefonicky učitele většinou v případě, když děti nechává doma z důvodu nemoci
R3	Uvádí, že volá učitelce v případě, kdy je dítě nemocné nebo zaspalo.
U1	Telefonicky kontaktuje rodiče v případě, když vidí nějakou negativní změnu u dítěte nebo mu chybí pomůcky.
U2	Spojuje telefonický kontakt s rodiči s domluvením osobní schůzky.
U3	Zmiňuje telefonický kontakt jako jednu z možností komunikace. „Často volám rodičům kvůli nevhodnému chování dítěte, chybění pomůcek nebo chybění omluvenky.“
4. Využívá se možnost ke spolupráci formou písemné zprávy?	
U1	Uvádí, že píše vzkazy do deníčků dětí.
U2	U2 zmiňuje, že jsou rodiče zváni na pohovor do školy přímo dopisem, který jim osobně předá sociální pedagog.
U3	Učitel se nevyjádřil.
R1	Uvádí, že si s učitelem píše přes deníček dítěte, kdy ho zve na návštěvu do školy.
5. Využívá se možnost ke spolupráci formou školní akce?	
R1	Rodič se nevyjádřil.
R2	Zmiňuje se, o vánočních dílnách takto „Pravidelně navštěvuji vánoční dílny a kupuji si i výrobky od dětí.“ Dodává, že na jakékoliv akce školy chodí málo rodičů.
R3	Rodič se nevyjádřil.
U1	Škola pořádá v průběhu roku různé akce, ale návštěvnost rodičů je nízká. „Jen některé rodiny přijdou podpořit své děti.“
U2	„Každá třídní učitelka organizuje nějaké akce pro rodiče s dětmi v rámci své třídy nebo školy. Je to hlavně o tom, aby se třídní učitel sblížil s rodiči, jinak než na třídních schůzkách nebo konzultačních hodinách.“
U3	Uvádí, přímo akce, které se pořádají ve škole např. vánoční dílny, vánoční jarmark a velikonoční dílny.
6. Využívá se možnost ke spolupráci formou sociální sítě- messenger?	
R1	Rodič se nevyjádřil.
R2	Uvádí, že jejich děti, ale i oni sami komunikují často s učitelkou přes messenger.
R3	Uvádí, že dítě komunikuje s učitelkou přes messenger i ohledně úkolů.
U1	Přes messenger komunikují jak děti, tak rodiče. Je to teď nejvíce využívaná metoda komunikace.

U2	Uvádí, že si často píše přes messenger s dětmi, ale také s rodiči ohledně úkolů nebo chybění pomůcek.
U3	<i>„Zkoušeli jsme komunikovat prostřednictvím emailů, ale bezvýsledně. Rodiče nevěděli, jak se pracuje s emailem. Většina rodin ani počítače nemají z důvodu jejich sociálněekonomické situace. Tudiž jsme přistoupili na komunikaci přes messenger a ten se osvědčil.“</i>

Rodiče nedocházejí na třídní schůzky a v mnoha případech se ani neomluví, popř. si domlouvají jiný termín. Mezi nejčastěji využívanou formou komunikace mezi učitelem a rodičem je osobní rozhovor, telefonická komunikace, sociální síť – messenger. Na akce pořádané školou se většina rodičů nedostaví, pouze jeden z respondentů se vyjádřil, že chodí pravidelně na Vánoční dílny.

Na základě analýzy rozhovorů je možné odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, která byla položena. A poté se pokusím zodpovědět na dílčí výzkumné otázky.

• **Hlavní otázkou výzkumu je tedy zjištění, jak funguje spolupráce mezi rodinou a školou při výchově a vzdělávání romských dětí.**

Vše záleží na typu rodiny. Pokud jsou rodiny, které projevují zájem o školu a dění v ní, tak je spolupráce na dobré úrovni. Pro spolupráci je využíváno velké množství možností, jak s rodinami komunikovat. Nejvíce bývá uplatňován osobní rozhovor, telefonická komunikace a sociální síť – messenger pro komunikaci a spolupráci mezi rodinou a školou. Na druhé straně jsou rodiny, které zájem o školu nemají. V tomto případě je spolupráce velice komplikovaná. Spolupráce zůstává spíše na úrovni projednávání problémů dítěte, a tedy na nutné komunikaci. Z uvedeného vyplývá, že komunikace a spolupráce mezi rodinou a školou při výchově a vzdělávání romských dětí do jisté míry probíhá a tím je výchova a vzdělávání efektivnější. To znamená, že je potřeba povzbuzovat zájem rodičů o školu. Tato základní škola nabízí určité možnosti, jak se může rodič účastnit na životě školy např. školní akce. Určitě by bylo dobré, aby si škola sama zvolila nebo dokonce našla takové možnosti, které budou vyhovovat jak škole, tak rodičům při realizaci spolupráce mezi rodinou a školou při výchově a vzdělávání romských dětí. Jedna z možností je dávat rodičům prostor pro výběr takového typu spolupráce, který nejlépe vyhovuje jejich potřebám a možnostem. Při

komunikaci s rodiči, by učitelé měli dbát na to, aby bylo pro rodiče vše srozumitelné – tj. proč mají vykonávat určité aktivity nebo zda chápou, v čem spočívají obtíže jejich potomka.

Dalším důležitým bodem je vycházet také z toho, že rodiče nemají pedagogické vzdělání a nemusí probíranému učivu rozumět, proto je důležité zavést do pedagogické činnosti takové prvky, které pomáhají a jsou účinné při komunikaci a spolupráci. Jedním z takových se jeví pozice romského pedagogického asistenta, který může být nápomocen při řešení nejrůznějších konfliktních situací. Překážkou ve spolupráci se jeví to, že někteří učitelé už nemají snahu a ani sílu se podílet na aktivitách nad rámec vyučování. Právě tento problém by mohl odstranit pedagog, který nebude současně učitelem. Mohl by se věnovat aktivitám, které zaměří na otevřený přístup školy rodičům, na realizaci akcí pro rodiče a na vytvoření prostoru pro vhodnou komunikaci.

Z hlavního výzkumného cíle vyplývají dílčí otázky, na které zodpovím níže.

- **Zjistit, zda je navázaná spolupráce rodiny a školy při výchově a vzdělávání romských dětí?**

Rodiče romských dětí se nedomnívají, že by škola měla s nimi rozvinout nějakou trvalejší spolupráci. Učitelé se taktéž nevyjadřují k trvalejší spolupráci s rodiči. Mnohokrát popisují situaci, kdy zvou rodiče do školy. Rodiče jsou zváni do školy, jestliže je potřeba řešit výchovné a vzdělávací problémy a absenci. Problémy žáků řeší spolu s třídním učitelem také školní poradenské pracoviště, které tvoří školní psycholog, metodik prevence, výchovný poradce, speciální pedagog a sociální pedagog. S některými rodiči je těžké navázat kontakt, a proto se využívá ke komunikaci s rodiči sociální pedagog, který předává důležité informace přímo v terénu. I přes veškerou snahu je s některými rodinami složitá spolupráce. Jsou však i rodiny, které mají zájem o spolupráci se školou. Škola nabízí dostatek prostoru pro rodiče, kteří mají zájem, ale i pro ty kteří zájem o spolupráci nemají, aby se mohli do chodu školy zapojit.

- **Zjistit, zda škola komunikuje s rodinami romských dětí?**

Z odpovědí respondentů jak ze strany rodičů, tak učitelů je potvrzeno, že škola a rodina při výchově a vzdělávání romských dětí komunikuje. Podněcovatelem této komunikace je skoro ve všech případech škola nebo konkrétní učitel dítěte. Při komunikaci učitele s rodiči se mohou vyskytnout problémy, které pak mohou vést k nepochopení sdělení nebo k neúspěšnému průběhu komunikace. Škola nejvíce komunikuje s rodiči z důvodů vzdělávacích, absenčních a kázeňských problémů dítěte ve škole.

- **Zjistit, jaké metody a možnosti jsou používány při spolupráci romské rodiny a školy?**

Mezi metody a možnosti, které škola využívá pro spolupráci a komunikaci s rodiči romských dětí jsou třídní schůzky, osobní rozhovor, telefonická komunikace, písemné zprávy a školní akce, na které jsou pozváni rodiče. Rodiče však tyto možnosti většinou využívají. Některé z nich jako jsou osobní rozhovor, telefonická komunikace, messenger nebo písemné zprávy používají sami pro navázání komunikace s učiteli a školou.

8 Diskuze

Tato část diplomové práce se věnuje výsledkům, které byly zjištěné ve výzkumu. Byly shrnuty jednotlivé výpovědi respondentů ze skupiny rodičů a učitelů. Pro účely mého výzkumu jsem oslovila tři romské rodiny a tři třídní učitele jejich dětí. Každé dítě pocházelo z jiného sociokulturního prostředí. Odlišnosti jejich rodinného prostředí spočívaly v počtu dětí v rodinách, v bytových podmínkách rodin, v domácí přípravě, v plnění školních povinností a také v motivaci dětí k učení. Učitelé se shodli na zásadním faktoru, že výchovu a vzdělávání dítěte z největší části ovlivňuje rodina a rodinné prostředí. Rodina je dětem příkladem, a proto shledávám jako závažný nedostatek fakt, že většina Romů nepracuje, je vedena na úřadu práce a závislá na sociálních dávkách, což děti většinou vnímají jako pozitivum.

Nejvíce záleží na podmínkách v rodině. Pokud rodina není schopna zajistit dítěti zázemí, aby se mohlo vzdělávat, tak ve většině případů dojde k tomu, že je dítě ve škole neúspěšné. Romové se většinou nezajímají o budoucnost, žijí přítomností, a vždy řeší pouze aktuální situaci. Z vlastní zkušenosti vím, že rodiče neprojevují zájem o své dítě z hlediska vzdělávání a výchovy. Kdyby se rodiče více informovali ve škole o svém dítěti, mnoho problémů by se mohlo podchytit včas. Škola, která chce být úspěšná ve vzdělávání romských dětí, musí také najít cestu k jejich rodičům. Škola je ve většině případů iniciátorem procesu, která pomůže překonat vzájemnou bariéru nedůvěry. Musí rodiče oslovit a přesvědčit, že vzdělání je pro budoucnost jejich dětí stěžejní. Učitelé se přiklánějí k pozitivnímu postoji k žákům, a i celkové romské populaci. Zmiňují se také, že mezi žáky jsou šikovné děti, ale je jich bohužel málo. Ve většině případů chybí podpora rodiny. Učitelé často bojují s postojem rodičů, kteří se neradi přizpůsobují školním pravidlům. Dle mého názoru, je velmi důležité, aby učitel žáky podporoval a motivoval ke vzdělání. Žák by měl pochopit, že vzdělání je pro jeho budoucnost důležité. Jako slabší stránku vnímám nedostatečný zájem ze strany učitelů týkající se romské problematiky. Ve vyučování často chybí prvek multikulturní výchovy. Žáci o své kultuře, tradicích, jazyku a zvycích téměř vůbec nic nevědí. Myslím si, že by mohlo tuto situaci zlepšit, kdyby ve škole pracovalo více romských učitelů, popřípadě asistentů pedagoga. Další z možností, jak žáky podporovat, vidím ve zřízení kroužků, jejichž náplní by bylo, vzbudit v dětech zájem a přiblížit jim více pohled na jejich kulturu a tradice a tím potažmo i přispívat k větší spolupráci mezi rodinou a školou.

Chybí-li spolupráce rodiny, nemůže mít vzdělávání a výchova romských dětí uspokojivé výsledky. Je tedy na učitelích, aby se snažili již od začátku navázat s rodiči dítěte pozitivní

vztah, jednali s nimi jako s partnery, zajímali se o celou rodinu, hovořili s nimi nejen o školních problémech, ale také jim pomáhali v situacích, se kterými si rodiče sami nevědí rady. Následně pak bude učitel vykonávat svou práci s radostí a láskou. Vzniká tak velká šance pomoci jim ukončit nejen základní vzdělání, ale také pokračovat v dalším studiu. K dobré spolupráci nejvíce přispívá, když se podaří vytvořit neformální vztahy, které vyplývají z běžného chodu školy, z práce učitelů s dětmi a jejich rodinami. Rodiče jsou ti, kteří vychovávají své děti a mají tak na jejich vývoj největší vliv. Jsou zodpovědní za jejich vzdělávání, a mají i právo spolurozhodovat o tom, jak bude vzdělávání probíhat. Proto je velmi důležité, aby učitelé při veškerém jednání s rodiči tuto skutečnost akceptovali. K pozitivním vztahům mezi rodinou a školou také přispívá včasná informovanost rodičů o termínech třídních schůzek a konzultací a také se snažit vycházet rodičům vstříc a naplánovat tyto schůzky individuálně. Bohužel tato forma spolupráce se ze strany rodičů projevuje jen v malé míře. Rodiče nejeví ve většině případů zájem, nechodí na třídní schůzky, žákům často chybí školní pomůcky a domácí příprava je téměř nulová. Nejlépe funguje spolupráce prostřednictvím sociálních sítí, telefonicky a osobním pohovorem. Škola také pravidelně informuje rodiče o možnosti domluvit si termín konzultací.

Základní škola, ve které byl proveden výzkum, se dlouhodobě snaží vytvářet podmínky pro dobré fungování partnerského vztahu rodičů žáků, často kontaktuje rodiče a nabízí jim různé formy spolupráce. Bohužel ne všichni rodiče tuto spolupráci aktivně vítají. Rezervy také vnímám ze strany některých učitelů, kteří po prvních neúspěšných pokusech navázat kontakt s rodiči tuto snahu často vzdávají. Existuje hodně způsobů, které pomáhají vytvářet úspěšnou spolupráci rodiny a školy. Rodiče si mohou vybrat takový typ spolupráce, který nejlépe vyhovuje jejich potřebám a možnostem.

Závěr

Romové, romský jazyk, romské tradice a romská kultura, to vše tvoří jeden národ, který žije spolu v majoritní společnosti. Vzdělávat Romy není jednoduché, protože vedou jiný přístup k životu než majoritní společnost. Učitelé společně s rodiči jsou těmi nejdůležitějšími při dosažení úspěšnosti ve spolupráci a komunikaci při výchově a vzdělávání romského dítěte.

Diplomová práce splnila daný cíl na základě teoretického i praktického hlediska. V první části práce je stručně popisována historie Romů, jejich kultura (jazyk, romská obživa, romské bydlení, náboženství), které je specifické a ovlivňuje život Romů. Dále se diplomová práce věnuje vzdělávání Romů, významu školy ve výchově a vzdělávání dětí. Největším přínosem byla praktická část, která zmapovala stav, možnosti a metody spolupráce mezi rodinou a školou romského dítěte. Druhá část práce se zabývá výzkumným šetřením, které bylo provedeno pomocí rozhovorů mezi dvěma skupinami respondentů, a to rodiči a učiteli romských žáků. Rozhovory byly analyzovány a kódovány pomocí metody otevřeného kódování. Hlavní výzkumnou otázkou bylo zjištění, jak funguje spolupráce mezi rodinou a školou při výchově a vzdělávání romských dětí. Tato výzkumná otázka byla jen částečně potvrzena. Výzkumným šetřením bylo prokázáno, že spolupráce a komunikace mezi rodinou a školou při výchově a vzdělávání romských dětí do jisté míry probíhá. Vždy záleží na okolnostech, které do daného procesu navazování a udržení spolupráce zasahují.

Během zpracování této diplomové práce, bylo potvrzeno, že spolupráce rodiny a školy při výchově a vzdělávání romských dětí je velice náročná a komplikovaná, ale také velmi důležitá, protože přispívá k efektivitě výchovy a vzdělávání. A z tohoto důvodu je důležité se touto problematikou zabývat a najít další možnosti, jak navázat trvalou spoluprací mezi romskými rodiči a jejich učiteli. K tomu, aby byly nalezené a realizované možnosti je zapotřebí dostatečné aktivity a síly, kterou učitelé většinou postrádají. Vytváří se tak vhodná pozice pro sociálního pedagoga, který může ve škole komunikovat s rodinami, s učiteli. V neposlední řadě může být realizátorem akcí pro rodiče i učitele pro navázání a udržení spolupráce rodiny a školy.

Seznam zkratek

ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou

APK- asistenti prevence a kriminality

atd. – a tak dále

ČR – Česká republika

např. – například

OSPOD- orgán sociálně právní ochrany dítěte

RVP- Rámcový vzdělávací program

ŠVP – Školní vzdělávací program

tj. – to je

tzv. - tak zvaně

Seznam použité literatury

- AUTORSKÝ KOLEKTIV. 2000. *Romové, bydlení, soužití*. Praha: Socioklub, 126 s. ISBN 80-902260-8-6b.
- BAKALÁŘ, P. 2004. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 179 s. ISBN 80-7220-180-8.
- BALABÁNOVÁ, H., BALÁŽOVÁ, J., GABAL, I. a kol. 1999. *Romové v České republice*. 1. vyd. Praha: Socioklub, 558 s. ISBN 80-902260-7-8.
- BARTOŇOVÁ, M. 2005. *Současné trendy v edukaci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice*. 1. vyd. Brno: MSD, 420 s. ISBN 80-86633-37-3.
- ČAPEK, R. 2013. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. 1. vyd. Praha: Grada, 184 s. ISBN 978-80-247-4640-1.
- DANIEL, B. 1994. *Dějiny Romů. Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 197 s. ISBN 80-7067-395-8.
- DAVIDOVÁ, E. 2004. *Romano drom: Cesty Romů: 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 2., přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 273 s. ISBN 80-244-0524-5.
- GAJDOŠOVÁ, E., HERÉNYIOVÁ, G. 2006. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikánování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. 1. vyd. Praha: Portál, 325 s. ISBN 80-7367-115-8.
- GRECMANOVÁ, H., URBANOVSKÁ, E. 2007. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP*. 1. vyd. Olomouc: Hanex, 178 s. ISBN 80-85783-73-8.
- HAVLÍK, R., KOŤA, J. 2002. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 174 s. ISBN 80-7178-635-7.
- HENDL, J. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4., přeprac. a rozšířené vyd. Praha: Portál, 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HORNÁK, L., SHOLTZOVÁ, Iveta. 2005. *Cesty ke zvyšování socializácie rómskeho etnika*. Prešov: Pedagogická fakulta PU, ISBN 80-8068-374-3.
- HORVATHOVÁ, J. 2002. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Lidové noviny, 84 s. ISBN 80-7106-615-X.

- HÜBSCHMANNOVÁ, M. 2002. *Můžeme se domluvit*. 4. nezměněn. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého, 129 s. ISBN 80-244-0496-6.
- JANIŠ, K., ed. 2001. *Rodina a škola*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 103 s. ISBN 80-7041-170-8.
- KALEJA, M. a kol. 2012. *Romové – otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 202 s. ISBN 978-80-7464-175-6.
- KALEJA, M. 2011. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 162 s. ISBN 978-80-7368-943-8.
- KREJČOVÁ, V. 2005. *Aktuální témata výchovy a vzdělávání ve škole*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 93 s. ISBN 80-7041-391-3.
- MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ, H. a kol. 2014. *Podpora rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 171 s. ISBN 978-80-262-0697-2.
- MECHÚROVÁ, L. 2008. *Příručka dobré praxe RP ROMA*. Karviná: Občanské sdružení „Sdružení Romů Severní Moravy“, 84 s.
- MICHALÍK, J., BASLEROVÁ P., FELCMANOVÁ L. 2015. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního nebo sociálního znevýhodnění: obecná část*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 221 s. ISBN 978-80-244-4654-7.
- NAVRÁTIL, P. 2003. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 223 s. ISBN 8071787418.
- NEČAS, C. 2008. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 98 s. ISBN 978-80-244-1747-9.
- NEČAS, C. 2002. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzity Palackého v Olomouci, 129 s. ISBN 80-244-0497-4.
- PRŮCHA, J. 2005. *Moderní pedagogika*. 3. přeprac. a aktualit. vyd. Praha: Portál. 481 s. ISBN 80-7367-047-X.
- RYBÁŘ, R. 2000. *Společenské soužití s národnostními menšinami (Romové)*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 28 s. ISBN 80-7204-143-6.
- ŘÍČAN, P. 1998. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 2. vydání. Praha: Portál, 143 s. ISBN 80-7178-410-9.

- ŘÍČAN, P. 2000. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 149 s. ISBN 8071784109.
- SAUL, N., TEBBUTT, S. 2004. *The role of the Romanies: images and counterimages of „Gypsies“/Romanies in European cultures*. Liverpool University Press. ISBN 978-08-5323-67-9-5.
- SKUTIL, M a kol. 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Portál, 256 s. ISBN 978-80-7367-778-7.
- ŠOTOLOVÁ, E. 2001. *Vzdělávání Romů*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 84 s. ISBN 80-247-0277-0.
- ŠOTOLOVÁ, E. 2011. *Vzdělávání Romů*. 4. vyd. Praha: Karolinum, 130 s. ISBN 978- 80-246-1909-5.
- ŠEĐOVÁ, K. 2004. *Role rodičů ve vztahu ke škole: teoretické koncepty a empirická zjištění*. In: RABUŠICOVÁ, M., ed., 2004. *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita, s. 33 - 51. ISBN 80-210-3598-6.
- ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ K. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- UNUCKOVÁ, M. 2007. *Žijí mezi námi: historie a současnost Romů*. Karviná: Občanské sdružení „Sdružení Romů Severní Moravy“, 35 s. ISBN 978-80-239- 9286-1.
- WALTEROVÁ, E. 2009. *Cíle a obsahy školní edukace: Funkce školy a školního vzdělávání*. In: PRŮCHA, Jan, ed., 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, s. 112 – 116. ISBN 978-80-7367-546-2.

Články z odborných časopisů

- MAJERČÍKOVÁ, J. 2011. *Rodina a její důvera k škole*. Pedagogika.sk. 2011, roč. 2, č. 1, s. 9 – 27. ISSN 1338 – 0982.
- VÉGHOVÁ, O. 2010. *O spôsoboch riešenia konfliktov*. Moderní vyučování. Prosinec 2010, č. 10, s. 22 – 23. ISSN 1211-6858.

Internetové zdroje

KOSTLÁN, F. *Uplynulo 6 let od rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. Vzdělávání romských dětí se, ale příliš nezměnilo.* Romea.cz [online]. 2013 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/uplynulo-6-let-od-rozsudku-evropskeho-soudu-pro-lidska-prava-v-pripadu-d-hvzdelavani-romskych-deti-se-ale-prilis-nez>

MŠMT: *Bílá kniha – národní program rozvoje vzdělávání v ČR* [online]. 2013-2021. 2013 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelani-v-cr

Zákony

Zákon č. 359/1999 Sb. v platném znění, *o sociálně-právní ochraně dětí.*

Zákon č. 94/1963 Sb. v platném znění, *o rodině.*

Zákon č. 561/2004 Sb. v platném znění, *o předškolním, základním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.*

Přílohy

Příloha 1 – otázky a odpovědi z rozhovoru

Rozhovor s rodinou R1

- **Kolik máte dětí a jak jsou staré?** *Mám celkem tři děti a jedno je na cestě. Nejstarší kluk má 10 roků, holka má 7 roků a nejmladší má 4 roky. Je nás tady na ubytovně hodně, chtěla bych jít pryč, ale nemáme peníze.*
- **Popište, jak vypadá běžný den nejstaršího syna, který navštěvuje školu?** *Přijde ze školy a řekne, že má hlad. Tašku hodí na zem. Někdy přijde špinavý a roztrhaný, protože se s klukama popral. Do školy chodí rád. Nezvládám sama jeho výchovu.*
- **Jak často s ním trávíte čas učením?** *S dítětem se neučím, protože na něj nemám čas a ani to neumím. Musím doma vařit, uklízím na chodbě, aby nás nevyhodili. Neumím školu, to ho přece mají naučit ve škole. Se mnou se taky nikdo neučil. On má ten papír a má úlevy. Asistentka mu pomáhá. Je pomalý, neumí psát. Ve škole mu to nejde a nevím, jestli nebude chodit do zvláštní školy, protože mu to nejde.*
- **Popište, jak to vypadá, když se spolu učíte?** *Já se s ním neučím, úkoly si dělá sám nebo jde do Kappy, tam jsou tety a ty mu pomůžou i s jinými předměty.*
- **Kdo všechno se podílí na výchově vašich dětí?** *Jsem na všechno sama, druh je na Úřadu práce a chodí pomáhat strýcovi, abychom měli za co žít. Nemůže s náma bydlet. Vrací se až večer domů.*
- **Kontaktoval vás občas třídní učitel vašeho dítěte?** *Jo někdy volala, když kluk neměl omluvenku nebo něco udělal ve škole. Přišla jsem do školy, ale nevěděla jsem ani, proč mě do školy volají. Chtěl jsem se domluvit s učitelem, ale nešlo to. Myslel si, že jsem mu přišel vynadat, za to, že mě dřív neinformoval o problému. Kdyby mi včas zavolala nebo napsala, tak nemusel mít syn 2 z chování. Klukovi jsem zakázala chodit ven a zbila jsem ho. S učitelkou jsme se domluvili, že ho budu víc kontrolovat, ale on mě ani doma neposlouchá a utíká ven. Víím, že má problémy v chování.*
- **Zkontaktovali jste vy někdy jeho?** *Ne nevolám, protože nemám kredit. A když se něco děje, zavolá učitelka a řeší se problém. Škola je ta, která se snaží o spolupráci.*

- **Kterými způsoby komunikujete s učiteli?** *Kluk má deníček a někdy se podívám, nebo mi sám řekne, že tam něco je. Někdy mi učitelka napíše, že mám přijít do školy. Úkoly si tam nepíše, učitelka by je měla víc kontrolovat, jestli všechno píšou.*
- **Byla někdy navázána trvalejší spolupráce s učiteli?** *Nevím, jak to myslíte. Učitelka někdy píše, že klukovi chybí pastelky a péro. Ale já mu kupuju pastelky a on je furt ztrácí.*
- **Popíšete, jak taková spolupráce vypadá?** *Ona napíše do deníčku, co mu chybí nebo volá, že mám přijít do školy. Pastelky jsem mu koupila, ale on říkal, že mu je ukradli děcka ve škole. Někdy přijde ten učitel ze školy a dá mi pozvánku na pohovor. Ale já nemůžu chodit ani na třídní schůzky, musím se starat o děti. Nemůžou být sami doma. Někdy zajdu do školy a zeptám se učitelky, jak se on učí.*
- **Jakým způsobem by se dala zlepšit spolupráce mezi vámi a školou?** *Kluk by potřeboval doučování, bo já to neumím. Učení je těžké, já to takové neměla. Škola je dobrá. Je dobré mít nějaký papír. Do školy se musí chodit, protože si pak víc vydělá. Jako vy gadžové.*
- **K čemu by taková spolupráce mohla být prospěšná?** *Že by kluk měl lepší známky a začal chodit na doučování. Uměl číst a psát. Jinak je pořád venku a úkoly si nedělá, protože tomu nerozumí.*
- **Jak by podle vás vypadala nejlepší spolupráce se školou?** *To nevím. On rád chodí do školy. Asi aby se s ním více učila asistentka.*
- **Máte nějaký nápad, co by mohlo spolupráci usnadnit, vylepšit?** *Aby učitelka víc kontrolovala deníček. Zavolala mi hned, kdy kluk něco provede.*

Rozhovor s rodinou R2

1. **Kolik máte dětí a jak jsou staré?** *Mám celkem tři děti, z toho dvě jsou dvojčata. Holky jsou hodné, ale taky rády zazlobí. Holky chodí do 8. třídy. Musí doma uklízet a pomáhat mi. S nejmladším synem jsem na mateřské dovolené.*
2. **Popište, jak vypadá běžný den vašich dcer, které navštěvují školu?** *Ráno jdou do školy, nechce se jim vstávat. Pořád se parádí před zrcadlem. Učit se jim moc nechce. Když přijdou domů, tak se jich zeptám, jestli mají úkoly. Většinou mi řeknou, že si je udělali ve škole. A jdou pak ven a večer se spolu učí.*
3. **Jak často s nimi trávíte čas učením?** *Dělám s nimi jen úkoly, kterým nerozumí. Ani já sama vše nechápu. Myslím, že mají hodně úkolů, holky mají problém s češtinou a angličtinou. Nejvíc jim jde matematika. Mám strach, že budou opakovat ročník. Začali chodit i do doučování, které jsem domluvila s učitelkou.*
4. **Popište, jak to vypadá, když se spolu učíte?** *Já řeknu holkám, ať mi donesou sešit a na něco se jich zeptám. Většinou to neví, protože se jen zavřou do pokoje a dělají, že se učí. Tak jim řeknu, že se musí učit, že škola je důležitá, ať nedopadnou jako já, protože nemám ani výuční list. Teď jsou ve věku, kdy mají svou pravdu a nechtějí nic poslouchat. Někdy je pošlu do Kappy, aby jim pomohli s úkoly. Holky tam tráví hodně volného času.*
5. **Kdo všechno se podílí na výchově vašich dětí?** *Naštěstí na výchovu nejsem sama. Můj druh mi pomáhá, holky mají z něho větší respekt a poslechnou ho.*
6. **Kontaktoval vás občas třídní učitel vašeho dítěte?** *Jako já s ní nemám žádný problém, je moc hodná. Vždycky nám volá, když jsou třídní schůzky nebo nějaký problém s holkama. Na třídní schůzky chodím i s holkama. Jako myslím si, že by měla být učitelka jako první, která zavolá, když se jedná o problém. Jednou se byla ve škole pozvána kvůli neomluvené absenci holek. Učitelka mi zavolala, abych došla. Holkám jsem vynadala a otec jim vzal telefon. Jednou za měsíc se chodím ptát do školy na holky, jak se učí.*
7. **Zkontaktovali jste vy někdy jeho?** *Ano, volám, když jsou holky nemocné a nepřijdou do školy. Jednou jsem měla schůzku s učitelkou ohledně holek, kdy si stěžovali, že je chtěli druhé holky zbit. Holky si často píšou s učitelkou přes messenger.*

8. **Kterými způsoby komunikujete s učiteli?** *Už jsem říkala, hodně volám nebo napíšu přes messenger vzkaz pro učitelku po jedné holce. Pomůcky mají holky v pořádku, pokud jim něco chybí, tak to dokoupím.*
9. **Byla někdy navázána trvalejší spolupráce s učiteli?** *No myslím, že ne. Párkrát jsem byla ve škole ohledně chování holek, ale jinak nic. Vždycky s učitelkou mluvím na třídních schůzkách, jestli je nějaký problém v chování a se známkami a jestli jim něco nechybí. S holkama si to pak doma vyřídím. Paní učitelka je moc hodná, jako já s ní žádný problém nemám.*
10. **Popíšete, jak taková spolupráce vypadá?**
Domluvili jsme se, že při jakýmkoliv problému mi učitelka zavolá a já hned přijdu do školy. Kontroluji holkám žákovskou knížku. Někdy sami přijdou a řeknou, že to mám podepsat. Protože vím, že pak mají za to tresty nebo jsou po škole. Tak si to holky už hlídají.
11. **Jakým způsobem by se dala zlepšit spolupráce mezi vámi a školou?** *Nevím, jsem tak spokojená. Nic bych neměnila. Holky chodí rády do školy. Samozřejmě, když se něco stane ve škole, tak by měla jako první volat učitelka.*
12. **Jak by podle vás vypadala nejlepší spolupráce se školou?** *Přemýšlím nad tím, aby holky měli dobré známky a možná i asistenta, který by jim pomáhal. Měli na škole více kroužků, které by děti bavili a tak holky neměli čas lítat venku a pořád se parádit.*
13. **Máte nějaký nápad, co by mohlo spolupráci usnadnit, vylepšit?** *Když jsou třeba vánoční dílny, tak aby tam chodilo více rodičů. Pravidelně navštěvuji vánoční dílny a kupuji si i výrobky dětí. Protože já tam jdu vždycky se podívat, ale ostatní děti tam rodiče nemají. A určitě je jim to líto.*

Rozhovor s rodinou R3

- 1. Kolik máte dětí a jak jsou staré?** *Vychovávám společně s druhem vnučku. Je jí 13 let, chodí do 7. třídy. Její matka utekla na Slovensko a nechtěla se o ni starat, nechtěla jsem, aby holka šla do děcáku. Máme ji od pěti let. Je hodná, ráda pomůže, ale nechce se jí chodit do školy. Bývá často nemocná.*
- 2. Popište, jak vypadá běžný den vaší vnučky, která navštěvuje školu?** *Ráno ji musím budít, mockrát se stalo, že zaspala. Učitelka ji už dala neomluvené hodiny za zaspání. Když mám doma telefon, tak zavolám do školy a omluvím ji. Ze školy přijde vždycky moc unavená a jde si lehnout. Ráda maluje a něco tvoří. Úkoly si dělá v obýváku při televizi. Ven moc nechodí.*
- 3. Jak často s ní trávíte čas učením?** *Úkoly si dělá sama, já se zeptám, jestli chce pomoc, ale říká, že to umí, že je to lehké. Říká mi, že se ve škole někdy nudí, protože pořád opakuji. Napsala jsem učitelce do žákovské, jestli by ji mohla dávat více úkolů. Učitelka mi hned odepsala, domluvili jsme si schůzku. Vysvětlila jsem ji, že se holka ve vyučování nudí a domluvili jsme se, že se ji učitelka bude věnovat i po škole a dělat s ní i jiné úkoly.*
- 4. Popište, jak to vypadá, když se spolu učíte?** *Já se s ní vůbec neučím. Je chytrá, a když ji to vydrží tak se půjde vyučit na školu. Byla bych ráda i děda. S učitelkou jsme se domluvili, že ji bude dávat více úkolů, aby se v hodině nenudila.*
- 5. Kdo všechno se podílí na výchově vaší vnučky?** *Jsme na to spolu s dědou. Matka vůbec nejezdí a ani bych nechtěla, ať zůstane, kde je. Na třídní schůzky chodíme, někdy se střídáme, protože mám bolavé nohy.*
- 6. Kontaktoval vás občas třídní učitel vašeho dítěte?** *Učitelka mi zavolá, když je často nemocná a chybí ji omluvenka. Musíme chodit k doktorovi, jinak to má neomluvené. Museli jsme přijít do školy, když nám učitelka volala kvůli hodně zameškaných hodin. Musíme si to hlídat, jinak by nám vzali peníze.*
- 7. Zkontaktovali jste vy někdy jeho?** *Volám jen někdy, protože nemám kredit, ale jsme s učitelkou domluvené, že ji prozvoním a ona zavolá. Jinak pošlu dědu do školy za učitelkou a on se zeptá, jestli nepotřebuje nějaké pomůcky do školy. Vnučka si píše s učitelkou přes messenger a někdy i já ji tak omluvím.*

8. **Kterými způsoby komunikujete s učiteli?** *Napíšu na listek omluvenku, protože zapomíná ve škole žákovskou. Skoro furt volá učitelka, když něco chce anebo to napíše do žákovské knížky. Pokud chci schůzku, tak mi učitelka vyhoví.*
9. **Byla někdy navázána trvalejší spolupráce s učiteli?** *Nepamatuji si to, žádný problém nikdy nebyl. Jen toho doktora si musíme hlídat.*
10. **Popíšete, jak taková spolupráce vypadá?** *Ve škole nám řekli, že budou volat doktorovi a ověřovat jestli jsme tam byli. Nelíbí se mi to, protože mám bolavé nohy a nemůžu tam pořád chodit.*
11. **Jakým způsobem by se dala zlepšit spolupráce mezi vámi a školou?** *Možná schránka důvěry, když se s něčím děcka trápí. Neřeknou ani svým rodičům, co je trápí. Škola je ta, která by měla řešit jakýkoliv problém.*
12. **Jak by podle vás vypadala nejlepší spolupráce se školou?** *Zavolat, když je problém a řešit ho. Více se věnovat dětem, které se nudí ve škole. Abychom se vždycky domluvili a rozuměli si.*
13. **Máte nějaký nápad, co by mohlo spolupráci usnadnit, vylepšit?** *Více kroužku pro děti, aby nebyli furt venku. Hodně s děčkama mluvit, co dělají venku, že je to špatně, protože pak musí zasáhnout policajti.*

Rozhovor s učitelem U1

- **Jak vypadá práce s romskými žáky, je nějak specifická? V čem?** *Je specifičtější v motivaci žáků k učení, vzdělání není jejich priorita a ani k tomu nejsou vedeni rodinou. Jsou temperamentnější, hůře uznávají autoritu. Ve třídě považují za důležité, aby byla nastavená pravidla, která budou děti dodržovat, a pak se bude v klidu vyučovat. Výsledky nepovažují za důležité jako kázeň. Děti se sami učit neumí, nejsou k tomu vedeni. A ani rodiče nemají takové znalosti.*
- **Komunikujete nějak s jeho/její rodinou?** *Ano, často bezvýsledně. Rodiče stále slibují, většinou nic nesplní. Je to velké slovo, ale lžou. Ale pořád se snažíme spolupracovat. Já mám jediný problém v romské komunitě a to jsou dospělí - rodiče. S dětmi si poradím, s rodiči ne. Je určitě dobré navázat vztah s malým počtem rodin a pak už se ostatní budou přidávat.*
- **Popište, jak taková komunikace vypadá?** *Telefonicky i přes Messenger, kdy si domluví s rodičem schůzku ohledně negativní změny žáka nebo mu chybí pomůcky. Dětem často chybí pomůcky a rodič popírá, že dítě nenosí do školy pomůcky. Většinou řeknou, že jim je někdo ukradl. Osobně si je zvu, když je jakýkoliv problém. Také využívám různé vzkazy do deníčků. Problém s nenošením pomůcek se řeší denně. „Rodiči zavolám, aby dítěti pořídili pomůcky, ale vždy to jen slíbí. Druhý den se vše opakuje a dítě opět nemá ani čím psát.*
- **Objevují se nějaké specifické problémy při komunikaci s rodinou?** *Řvaní ze strany rodičů, nevyposlechnutí si argumentů, často se vůbec nemůžeme rodičům dovolat, mají telefony buď nedostupné nebo úplně zrušené. Někteří mají i několik telefonních čísel za školní rok. U komunikace vždycky všechno odkývou a stejně se nikdy nic nezmění. Často řvou.*
- **Jakým způsobem funguje spolupráce mezi vámi a rodinou romského žáka?** *Preferuji při jednání vstřícnost, ale také důslednost při řešení problémů. Vzájemná důvěra, některých absurdních i běžných situací, nenechat se rozhodit. Doporučuji rodičům vyhledat služby v Kappě nebo jít do Armády spásy, kde jim pracovníce pomohou. Při kázeňských problémech se vše řeší s rodičem, a pokud to nepomůže, pak se udělá výchovná komise.*
- **Používáte nějaké osvědčené metody při spolupráci?** *Asertivní přístup, stále pozitivně, nevyčítat, slůvka pochopení, stálý úsměv, dobrou náladu. Při nemoci*

posíláme dětem úkoly po kamarádech nebo sourozencích. Rodiče, ale často s nimi úkoly nenapiší, protože tomu nerozumí. Chlapec ve třídě si dělá úkoly sám, protože matka na něj nemá čas. Dobrou spolupráci máme s OSPODEM, kdykoliv se na ně můžeme obrátit a také na APK. Asistenti prevence kriminality jsou každý den před vchodem školy a kontrolují žáky, aby se řádně chovali před školou a nedošlo tak např. ke rvačce nebo jinému incidentu.

- **Snaží se škola o náklonost a navázání spolupráce s rodiči?** *Ano, je to jedna z věcí, které škola upřednostňuje. Je dobré mít navázán kontakt a vztah s rodiči.*
- **K čemu by mohla být taková spolupráce prospěšná?** *Všem. Dětem, učitelům, rodičům i společnosti. Kdykoliv kontaktovat rodiče (pokud funguje telefon), když si všimnu negativní změny u žáka. Společně najít řešení.*
- **Popište, jak by vypadala vaše představa o efektivní spolupráci?** *Rodiče by se zajímali o své děti, chodili by na konzultace. Přišli by se domluvit na spolupráci a ne hned startovali a řvali a vyhrožovali.*
- **Myslíte si, že se trochu přibližujete k vaší představě?** *Myslím, že trochu ano.*
- **Máte nějaký nápad, co by mohlo spolupráci usnadnit?** *Důležité pro další spolupráci je navázání vztahu učitel - žák, učitel - rodič, navázat důvěru. Hlavně řešit problémy společně s rodiči. Mluvit o nich a o jejich nespokojenosti. Řešit jakýkoliv problém s třídním učitelem a ne s někým jiným.*

Rozhovor s učitelem U2

- 1. Jak vypadá práce s romskými žáky, je nějak specifická? V čem? Práce s romskými žáky je mnohdy velmi náročná, z důvodu toho, že nejsou z rodiny zvyklí mít jakýkoli řád. Poté se stane, že narážíme, jelikož mi po nich vyžadujeme, aby pracovali a hlavně aby nás poslouchali, což je mnohdy ještě větší problém, jelikož někteří mají problém s uznáváním autorit.**
- 2. Komunikujete nějak s jeho/její rodinou? S rodinami svých žáků jsem v úzkém kontaktu, ať už je to osobně, tak ve většině případů hlavně telefonicky.**
- 3. Popište, jak taková komunikace vypadá? Rodič vždy čeká a spoléhá se, až mu zavolá učitel jako první. Pak komunikace probíhá jako jakákoli jiná s kýmkoli jiným, když potřebuji vyřešit danou situaci. Velmi často nabízíme rodičům pomoc formou doučování nebo neziskových organizací např. Kappy, protože víme, že rodiče úkoly s dětmi sami nezvládnou.**
- 4. Objevují se nějaké specifické problémy při komunikaci s rodinou? Někdy se stane, že dojde k nepochopení dané situace, ale to se stává většinou na začátku našeho vzájemného vztahu, tzn. ve chvíli, kdy přebírám novou třídu a s rodiči potřebuji navázat vztah. Uvítala bych sníženou absenci, kvůli které se vyskytují problémy. Kdyby děti chodily častěji do školy, tak to by nejvíce pomohlo. Dále kdyby rodiče častěji chodili na třídní schůzky (Už několikrát jsme je zvali do školy), dohlíželi na přípravu dětí a věděli, jak trávní svůj volný čas.**
- 5. Jakým způsobem funguje spolupráce mezi vámi a rodinou romského žáka? Řekla bych, že spolupráce je i lepší, jak spolupráce jiných učitelů na "klasických" základních školách. Aby vám žáci fungovali, tak hlavně potřebujete, aby fungovali rodiče. Pokud o vás rodiče budou v rodině mluvit špatně, tak potom vás nebude respektovat ani žák. Pokud máte s rodiči dobrý vztah, tak spolupráce s žákem bude mnohem jednodušší. Někdy se stane, že dojde k nepochopení dané situace, komunikace je s nimi hrozná, protože oni začnou křičet a nedomluvíme se. Mají rozdílné názory, které nezmění. Ve škole se jim něco řeklo, ale oni si stejně stojí za svým.**
- 6. Používáte nějaké osvědčené metody při spolupráci? Neřekla bych, že by to byly osvědčené metody, ale vždy s nimi jedním na rovinu, tzn., že jim vždy řeknu, co po nich potřebuji, popř. co se děje. Ve škole máme možnost doučování, ale děti se přihlásí, ale většinou ani nedojdou.**

7. **Snaží se škola o náklonost a navázání spolupráce s rodiči?** *Jak už jsem psala výše, pokud si nenavázete vztah s rodiči, tak je pro vás i spolupráce s žákem mnohem těžší. U romských dětí to nejde jinak než tak, že rodiče o vás ví a ví, že jste jim kdykoli k dispozici. Rodiče jsou zváni na pohovor přímo dopisem, který jim osobně předá sociální pedagog.*
8. **K čemu by mohla být taková spolupráce prospěšná?** *Prospěšná je v tom, že žák moc dobře ví, co se bude dít, když nebude spolupracovat. Romové moc dobře ví, co mohou a co ne. Nechtějí mít problémy, takže vždy se dopracujeme k nějakému kompromisu. Každá třídní učitelka organizuje nějaké akce pro rodiče s dětmi v rámci své třídy nebo školy. Je to hlavně o tom, aby se třídní učitel sblížil s rodiči, jinak než na třídních schůzkách nebo konzultačních hodinách.*
9. **Popište, jak by vypadala vaše představa o efektivní spolupráci?** *Dle mého názoru mám s rodiči dobré vztah, a když po nich něco chci, tak to většina z nich udělá. Samozřejmě, že se najdou výjimky, ale s tím bohužel nic nenadělám, kdo nechce nic dělat, tak nic dělat nebude. Každý rok se pořádá množství akcí např. vánoční dílny, velikonoční dílny a jarmark. Bohužel rodiče nedocházejí na tyto akce. Zásadní problém vidím v tom, že děti mají velkou absenci a tím pádem se nestihají doučit spoustu učiva. Dále pořád jim něco chybí, nemají ani čím psát. Vše ztrácejí, nejsou k tomu z domova vedeni.*
10. **Myslíte si, že se trochu přibližujete k vaší představě?** *Myslím si, že trochu ano. Za 11 let praxe v této škole s romskými žáky a rodiči si myslím, že ano. Nikdy není nic 100%, ale myslím si, že mi většina rodičů důvěřuje.*
11. **Máte nějaký nápad, co by mohlo spolupráci usnadnit?** *Naši spolupráci by usnadnilo, kdyby rodiče plnili své povinnosti bez toho, aniž by jim to musel někdo říkat. Ale to je bohužel jen sen, který se dle mého nepodaří nikdy naplnit.*

Rozhovor s učitelem U3

- 1. Jak vypadá práce s romskými žáky, je nějak specifická? V čem?** *Práce s romskými žáky je různorodá, každý den jiná a velmi zajímavá. Někdy náročná. Ale pořád jsou to děti jako každé jiné. Musí se s dětmi a jejich rodinami pracovat již od první třídy.*
- 2. Komunikujete nějak s jeho/její rodinou?** *S rodiči svých žáků, v případě potřeby, komunikuji, stejně tak oni se mnou. Ano, jsem v kontaktu s každým s rodiči. I při každém řešení problému jsem s rodiči v kontaktu. I rodiče se mohou na mě kdykoliv obrátit. Jsme v kontaktu jak telefonicky, tak přes sociální sítě – Messenger. Škola několikrát do roka nabízí možnost spolupráce, jak aktivně zapojit rodiče do chodu školy např. pravidelně pořádá vánoční dílny, jarmark a velikonoční dílny.*
- 3. Popište, jak taková komunikace vypadá?** *Záleží hlavně na tom, jestli rodiče chtějí spolupracovat. Pokud se jedná o rodiny, kde to funguje, tak je to bez problému. Rodiče docházejí na rodičovské schůzky a komunikace s nimi je dobrá. Pak jsou rodiny, kde škola není prioritou a s nimi se pak těžce komunikuje. Většinou se jedná o bezproblémovou komunikaci, záleží na typu rodiny a rodiče. V případě řešení problémů se snažím komunikovat klidně a s rozmyslem. Pokud má rodič jakýkoliv problém, může do školy zavolat, přijít a domluvit se na individuální konzultaci. Učitel si vždycky udělá čas, probere s ním problém. Je jim také nabízená pomoc doučování a pomoc neziskových organizací v Přerově.*
- 4. Objevují se nějaké specifické problémy při komunikaci s rodinou?** *Záleží na záležitosti, která je řešená. Pokud se jedná o nepříjemnou záležitost, může docházet k impulsivním výlevům rodičů. Poté je třeba zachovat klid a chladnou hlavu. Nechat rodiče, aby se vyjádřil. Potom přejít k vysvětlování, pokud je to možné. Někdy pohovory pokračují až na druhý den po uklidnění situace, hlavně ze strany rodiče. Na třídní schůzky nechodí všichni rodiče a ani se předem neomluví. Ve škole zastávám i pozici metodika prevence a s rodiči se setkávám i v rámci pohovorů. Často spolupracujeme s OSPODEM . Abychom mohli s dětma vyjít, musíme být dobrá spolupráce se sociálkou. Jinak se neheme z místa. Na naše rodiny platí jen ta sociálka, hlavně na rodiče. Protože jim mohou sáhnout na peníze. A to se jim nelíbí a nechtějí poslouchat výhrůžky. Zkoušeli jsme komunikovat prostřednictvím emailů, ale bezvýsledně. Rodiče nevěděli, jak se pracuje s emailem. Většina rodin ani počítače*

nemají z důvodu jejich sociálněekonomické situaci. Tudiž jsme přistoupili na komunikaci přes messenger a ten se osvědčil.

5. **Jakým způsobem funguje spolupráce mezi vámi a rodinou romského žáka?** *Snažím se o dobrou spolupráci s rodinou postavenou na důvěře z obou stran. Jak jsem již uvedla, jsem s rodiči v kontaktu jak osobním, tak přes telefon a sociální sítě. Spoustu rodičů znám již z dřívějších let, kdy jsem byla třídní učitelkou jejich starších dětí, proto si myslím, že mám navázanou dobrou spolupráci. Zastávám při jednání vstřícnost, ale také důslednost při řešení problémů. Jako třídní učitel učitel řeším kázeňské problémy, nejprve vše řeším domluvou s žákem a pokud to nepomůže, tak pohovorem s rodiči. Dalším velkým problémem je absence, která se řeší celý školní rok. Někteří rodiče úmyslně brání své dítě, že bylo za školou.*
6. **Používáte nějaké osvědčené metody při spolupráci?** *Dle situace a intuice, problému, např. osobní komunikace, telefonní komunikace, s některými rodiče lze komunikovat i mailem **Jednat** vstřícně, na rovnu, nelhat, poradit, podat pomocnou ruku.*
7. **Snaží se škola o náklonost a navázání spolupráce s rodiči?** *Jednoznačně ano. Dovolím si říct, že jsme škola „rodinného“ typu.*
8. **K čemu by mohla být taková spolupráce prospěšná?** *Důvěra ve školu ze strany rodičů. Také otevřenost ze strany rodičů. Celkově pro výchovu a vzdělávání, při řešení výchovných i výukových problémů žáků.*
9. **Popište, jak by vypadala vaše představa o efektivní spolupráci?** *Možná by mi stačila větší návštěvnost třídních schůzek, kde by byli rodiče více informováni přímo od učitelů, jelikož si informaci sami nezjišťují. Aby dodržovali domluvené termíny, popř. aby svou absenci včas omluvili. **Navázání** vztahu nejen s rodiči, ale především se žáky. Být vstřícní, podat mocnou ruku, ale také být důslední, aby rodiče byli nápomocni škole při vzdělávání svých dětí. Důležitá je také důvěra.*
10. **Myslíte si, že se trochu přibližujete k vaší představě?** *Jak kdy...Romové žijí okamžikem...*
11. **Máte nějaký nápad, co by mohlo spolupráci usnadnit?** *Vytrvalost, trpělivost a nevzdávat se. Důležité pro další spolupráci je navázání dobrého vztahu mezi učitelem a rodinou žáka. Aby si rodiče zjišťovali informace u ověřeného zdroje a ne od ostatních. A také propojení školy, Městské policie a OSPODu.*

Anotace

Jméno a příjmení	Bc. Radmila Procházková
Katedra	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce	PaedDr. Pavlína Baslerová, PhDr.
Rok obhajoby	2021

Název práce	Spolupráce rodiny a školy při výchově a vzdělávání dětí romského etnika
Název práce v angličtině	Cooperation between families and schools in the education of Roma ethnic group
Anotace práce	Diplomová práce je zaměřena na spolupráci rodiny a školy při výchově a vzdělávání romských dětí. V teoretické části je popsána historie, vzdělávání Romů, specifika rodiny a legislativní rámec výchovy a vzdělávání. Praktická část se zaměřuje na zmapování stavu a možnosti spolupráce romské rodiny a školy.
Klíčová slova	spolupráce, rodina, škola, vzdělávání, výchova, Rom

Anotace v angličtině	The diploma thesis is focused on the cooperation of family and school in the upbringing and education of Roma children. The theoretical part describes the history, education of Roma, the specifics of the family and the legislative framework of education. The practical part focuses on mapping the state and possibilities of cooperation between the Roma family and the school.
Klíčová slova v angličtině	cooperation, family, school, education, upbringing, Rom
Přílohy k práci	Příloha č. 1 – Otázky rozhovoru
Rozsah práce	73
Jazyk práce	český